

A-16766

HILDA AVER
LEIDA ALTOA

EMA-
KEELE
ÕPIK

RK

„PEDAGOOGILINE KIRJANDUS“

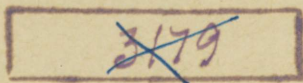
ARM

H. AVER — L. ALTOA

EMAKEELE ÕPIK

III KLASSILE

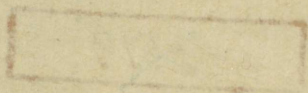
RK

„PEDAGOOGILINE KIRJANDUS“

TALLINN 1947

A-16766
ARHIIVKOGU

S A A T E K S.

Emakeele õpik III klassile ilmub uues trükis mõningate täiendustega. Vastavalt õppeprogrammile on uue osana sisse võetud liide -gi ja -ki, millest on toodud kergemaid esinemisvorme. Käänamisõpetuse osa on harjutustega täiendatud, sest siin oli harjutusi napilt. Kuna harjutuste üldarv on suurenenud, võib tunduda, et materjali on palju ja ei jõuta kevadeks kursust läbi. Kuid ei ole mõeldud, et kõik harjutused lastakse kirjutada, osa neist võib läbi töötada ainult suuliselt. Kirjalikeks ülesanneteks tuleb valida sobivaid harjutusi, arvestades klassi taset ja murdealade omapäraseid keelevigu, mis vajavad erilist ravi. Osa harjutusi võib kasutada ka etteütlusteks.

Võib olla, et mõned harjutused õpikus on liiga pikad. Tuleks valvata, et ülesande täitmine ei võtaks aega üle 30 minuti. Arvestades õpilaste võimeid, mis sel astmel on juba erinevad, tuleks harjutusi poolitada või lühendada.

LIHTLAUSE.

Harjutus 1. Koostan õiged laused. Sobiva sõna valin tabelist.

Kes mida teeb.

1. Kala ujub
2. Kuldnokk laulab
3. Isa künnab
4. Muri haugub
5. Hobune hirnub
6. Kana muneb
7. Ema keedab
8. Jaan tõi poest
9. Koer jookseb
10. Ilmar loeb

aias
jões
adraga
pessa
tallis
putru
leiba
õues
ajalehte
tänaval

Harjutus 2. Koostan õiged laused. Sobiva sõna valin alt sulgudest.

Rukkilõikus.

1. Rukis nagu müür.
2. Niidumasin nurmel.
3. Iva tuulehoos.
4. Higi köitja kulmudel.

5. Kõitja kare pihk . . . sidet.
6. Sääred kõrres.
7. Käed ja küür
8. Pea higist.
9. Keegi ei tööd.

(töötab / seisab / helgib / pudeneb / aurab / keerutab /
valutavad / kihelevad / karda)

Harjutus 3. Koostan õiged laused. Sõnad valin alt
sulgudest.

Kes mida teeb?

- loeb raamatut.
- käib koolis.
- keedab süüa.
- katab lauda.
- istub lauda sööma.
- peseb sööginõusid.
- heidab voodisse puhkama.
- mängivad kändjat.
- on mängult hobune.
- on kändja.

(Tiit / Linda / ema / Liia / pere / vanaema / isa / lap-
sed / Vello / Aime)

Harjutus 4. Koostan lauseid tabelis antud sõnadest.

Kes või mis mida teeb?

lapsed	lehvib	turule
lind	jookseb	nööri
lipp	laulab	kiiresti

ema	lähevad	põõsas
pesu	läheb	marjule
hobune	kuivab	katusel
rukis	lõikab	rukist
lõikaja	kasvab	põllul

Rukkilõikus algab.

Lepiku peres valmistuti rukkilõikuseks. Isa korraldas lõikusmasinat. Rein tõi koplast hobused. Ema seadis toidukorvi. Helve ja Hilja hoolitsesid jooginõude eest. Vanaema istus õues pingil. Ka tema tahtis minna koos teistega põllule rukkeid siduma. Muri jäeti koduhoidjaks.

Juba olidki hobused masina ette rakendatud. Isa sõitis masinaga õueväravast välja. Sidujad kõndisid masina järel. Rukkiväljani oli kodust ligi pool kilomeetrit. Eelmisel päeval olid ääred vikatitega lahti niidetud. Isa keeras teelt põllule. Juba kostis masina ühetooniline vuring. Sidujad ruttasid kohtadele. Varsti käis töö täies hoos.

Harjutus 5. Täidan lüngad lauseis eelmise jutustuse abil.

Rukkilõikus algab.

Lepiku talu oli kodust pool kilomeetrit eemal. . . . seadis lõikusmasinat. . . . pani toidukorvi valmis. . . . ja võtsid kaasa joogivee. . . . vaatas pingil istudes teiste askeldusi. . . . pidi jääma koduvalvuriks. . . . tõi hobused koplast. . . . rakendas hobused masina ette. Varsti sõitis masinaga põllule. . . . käisid masina järel. Pea kostis põllult ühetooniline ruttasid oma tööga.

Harjutus 6. Koostan küsimuse igale lausele jutustuses „Rukkilõikus algab“. Alustan nii:

K ü s i m u s e d.

Kelle peres valmistuti rukkilõikuseks?

Harjutus 7. Kirjutan järgnevad küsimused ja vastused nelle.

K ü s i m u s t e v a s t a m i n e.

1. Kes lõikab rukist?
2. Kes veavad masinat?
3. Kes seovad vihke?
4. Kes jookseb teel?
5. Kes haugub koduvärvavas?
6. Kes juhib traktorit?
7. Kes puhkab vihul istudes?
8. Kes kannavad vihke kokku?

Elavate olendite kohta küsitakse kes?

K a r j a p ä e v a l g a b.

Hommik on täis karget valgust. Viimased uneterad hõõruvad silmi. Külma kaste kõditab jalgu. Rohi on kastest raske. Amblikuvõrgud säravad nagu siidniidid. Toomingad lõhnavad. Kuljuste kõlin kostab kaugelt.

Harjutus 8. Eelmise lookese abil vastan järgmistele küsimustele.

Karjapäev algab.

Mis on täis karget valgust?
Mis hõõruvad silmi?
Mis kõditab jalgu?
Mis on kastest raske?
Mis säravad nagu siidniidid?
Mis lõhnavad?
Mis kostab kaugele?

Eluta asjade kohta küsitakse **mis?**

SÕNADE SEOS LAUSES.

Lehmad söövad rahulikult karjamaal.

K ü s i m u s i :

Kes söövad rahulikult karjamaal?
Mida teevad lehmad karjamaal?
Kuidas söövad lehmad karjamaal?
Kus söövad lehmad rahulikult?

Küsimused näitavad, kuidas on sõnad lauses omavahel seotud.

Harjutus 9. Kirjutun järgnevad laused. Koostan kolm küsimust iga lause kohta.

Küsimuste koostamine.

1. Andu mängib karjas Muriga.
2. Andu nägi soo serval ussi.
3. Pärast lõunat Andu tegi uue karjapasuna.

Näide: 1. Kes mängib
Kellega mängib
Kus mängib
2.
.
3.

ALUS JA ÕELDIS.

Kari (kes?) sööb (mida teeb?).
Andu (kes?) valvab (mida teeb?).
Pilved (mis?) tulevad (mida teevad?)
Muri (kes?) ei jookse (mida ei tee?).
Punik (kes?) ei söönud (mida ei teinud?).
Tuul (mis?) ei puhunud (mida ei teinud?).
Endel (kes?) laulaks (mida teeks?).

Sõna, mis vastab lauses küsimusele kes? või mis?, on lause **alus**.

Sõna, mis vastab küsimusele mida teeb? mida tegi? mida ei tee? mida ei teinud? mida teeks?, mida ei teeks? jne., on lause **õeldis**.

Alus väljendab tegijat.
Õeldis väljendab aluse tegevust.

Harjutus 10. Kirjutan sobiva aluse ja kriipsutan selle alla.

A l u s (alla kriipsutatud).

1. laulab.
2. haugub.
3. määgib.
4. piiksub.
5. hirnub.
6. ammub.

Harjutus 11. Kirjutan sobiva õeldise ja kriipsutan selle alla. Sõnad valin alt sulgudest.

Õ e l d i s (alla kriipsutatud).

1. Tuul
2. Maru
3. Meri
4. Vesi
5. Lumi
6. Rohi
7. Kell

(sulab / tärkab / tiksub / puhub / mühiseb / lainetab /
voolab)

Harjutus 12. Määrän aluse ja öeldise järgnevais lauseis:

Alus ja öeldis.

Lill õitseb. Tee tolmab. Rong sõidab. Lind laulab. Auto
kihutab. Mets kohiseb. Maa haljendab.

Näide: Lill (alus) õitseb (öeldis).

Kui alus on ainsuses, on ka öeldis ainsuses.

Harjutus 13. Kirjutan eelmise harjutuse mitmuses.

Laused mitmuses.

Näide: Lilled õitsevad.

Kui alus on mitmuses, on ka öeldis mitmuses.

Harjutus 14. Kirjutan sobiva öeldise ja kriipsutan selle
alla.

Andu karjapäev.

(Lugemikust II osa.)

Kari karjamaal.

Puude okstel linnud.

Andu lindude laulu.

Loomad puude alt varju.
Lambad tihedalt kokku.
Päits ja Punik rahutuks.
Varsti Andu karjaga lõunale.

Harjutus 15. Kirjutan sobiva aluse ja kriipsutan selle alla.

A n d u k a r j a p ä e v .

(Lugemikust III osa.)

. on jahimees.
. on karu.
. uitab metsas.
. tulebki juba.
. katsub puu otsa ronida.
. haarab ta oma käpaga kinni.
. teeskleb surnut.
. ähvardab lõhkeda.
. käib mehe ümber.
. on huvitav ja põnev.
. kaob lõbusasti.
. on laskunud madalale metsa kohale.
. lahutatakse.
. läheb oma teed.

V ä i k e M a l l k a r j a s .

Punub jaanilillist pärga,
kõrval kõnnib lambatall,
hõikab mullikat ja härga
— karja läheb väike Mall.

„Musti, Musti, tule ruttu!“
hüüab koera ärevalt.

„Vaata, vaata, vana Utu
puges läbi tara alt!“

Musti jookseb, Musti tõttab,
ajab looma pahateolt.
Tallekese sülle võtab
Mall ja toidab teda peolt.

Päeval Mallekese kari
rahulikult rohtu sööb,
karjasele maitseb mari,
Musti rataskuuti lööb.

Tuleb õhtu, vajub päike,
kari kõnnib koduteed,
järel Mallekene väike,
kaelas marjust helmekeed.

Harjutus 16. Kirjutan lausesse puuduva aluse ja
öeldise. Alusele tõmban alla ühe joone, öeldisele — kaks
joont.

Väike Mall karjas.

1. Väike Mall punub jaanililledest pärga.
2. Malle kõrval
3. mullikat ja härga.
4. Vana läbi tara alt.
5. looma pahateolt.
6. tallekese sülle.
7. Päeval Mallekese . . . rahulikult rohtu
8. Karjasele
9. rataskuuti

LAIENDAMATA LIHTLAUSE.

Harjutus 17. Määrän aluse ja öeldise.

L a i e n d a m a t a l i h t l a u s e .

Kell heliseb. Õpetaja tuleb. Õpilased tõusevad. Nad istuvad. Õpetaja küsib. Õpilased vastavad. Õpetaja jutustab. Õpilased kuulavad. Tund lõpeb. Õpetaja väljub.

Näide: Kell (alus) heliseb (öeldis).

Kui lause koosneb ainult alusest ja öeldisest, siis on see **laiendamata lihtlause**.

LAIENDATUD LIHTLAUSE.

Harjutus 18. Lauses on peale aluse ja öeldise veel teisi sõnu; neid nimetame **laienditeks**. Kriipsutan alla laiendid.

L a i e n d i d (alla kriipsutatud).

Juba heliseb kell. Õpetaja tuleb klassi. Õpilased tõusevad tervituseks üles. Siis nad istuvad jälle kohtadele. Õpetaja küsib ülesantud tundi. Õpilased jutustavad hästi. Nüüd õpetaja jutustab huvitavat lugu Isamaasõja sangareist. Õpilased kuulavad suure huviga. Tund lõpeb nagu ootamatult. Õpetaja väljub klassist.

Kui lauses on peale aluse ja öeldise lauset laiendavaid sõnu, siis on see **laiendatud lihtlause**.

Laiendeid võib olla mitu.

Harjutus 19. Kirjutan sobiva laiendi.

Laiendatud lihtlauseid.

1. Lapsed mängivad
2. Ema õmbleb
3. Isa töötab
4. Kanad kaagutavad
5. Muri pikutab
6. Mall hoiab
7. Tiina nutab
8. Isa tuleb
9. Kalle jookseb

Harjutus 20. Kirjutan sobivad laiendid. Sõnad valin sulgudest.

V a b r i k .

(Lugemikust.)

Vabriku tuled lõid põlema. Meie tuled ei paistnud. Kuma paistis kilomeetri taha. Meie käisime Salumäelt neid vahtimas. Suvel mängisime iga päev Väike Joosep vaatas Juuriku

meie ei võtnud mängima. Tema lõhub kõik ära.
Vabrik oli Sule õues ääres.

(külasse / mitme / tsemendivabrikut / tulesid / pealt /
aia / Juliust / asjad / õhtul)

Harjutus 21. Kirjutan järgneva lookese vihikusse ja
leian igas lauses aluse ja öeldise.

S ü g i s.

Päike tõuseb hilja. Ööd muutuvad pimedaks. Päevad
tõmbuvad kartlikult kokku. Linnud lendavad soojale maale.
Põllul huugab peksumasin. Kartulipõllud ei haljenda enam.
Kollased lehed langevad puudelt. Kuusemets seisab tume-
dalt.

Näide: Päike (alus) tõuseb (öeldis) hilja.

Harjutus 22. Koostan laiendatud lihtlauseid. Sõnad valin
tabelist.

Laiendatud lihtlauseid.

Alus	Öeldis	Laiendid
hommikud päike sügis pilved udu õhk	tõuseb muutuvad kihutavad asendab väriseb laskub	külmaks hilja roheline suve kiirelt endisest paksemana vaikselt

JUTUSTAVAD, KUSI- JA HUUDLAUSED.

- I.
 1. Täna on ilus ilm.
 2. Kas täna on ilus ilm?
 3. Küll täna on ilus ilm!
- II.
 1. Meil on hein juba tehtud.
 2. Kas teil on hein juba tehtud?
 3. Oleks meil juba hein tehtud!
- III.
 1. Traktor töötab kolhoosi põllul.
 2. Kas traktor töötab kolhoosi põllul?
 3. Juba traktor töötab kolhoosi põllul!
- IV.
 1. Poisid mängivad jalgpalli.
 2. Kas poisid mängivad jalgpalli?
 3. Mängige, poisid, jalgpalli!
- V.
 1. Metsas on palju maasikaid.
 2. Kas metsas on palju maasikaid?
 3. Küll metsas on palju maasikaid!
- VI.
 1. Ma olen juba kolmandas klassis.
 2. Kas sa oled juba kolmandas klassis?
 3. Oleksin ma juba kolmandas klassis!

Harjutus 23. Kirjutan eelmiste lausete seast välja kõik jutustavad laused. Lause lõppu panen punkti.

Pealkirjaks: J u t u s t a v a d l a u s e d.

Harjutus 24. Kirjutan eelnevaist lauseist välja kõik küsilauseid. Küsilause lõppu panen küsimärgi.

Pealkirjaks: K ü s i l a u s e d.

Harjutus 25. Kirjutan eelnevaist lauseist välja kõik hüüdlauseid. Hüüdlause lõppu panen hüüümärgi.

Pealkirjaks: H ü ü d l a u s e d.

Harjutus 26. Lõpetan järgnevad jutustavad laused. Sõnad valin alt sulgudest.

J u t u s t a v a d l a u s e d.

1. Isa läheb
2. Ema jääb koju
3. Vanaema rohib
4. Vanaisa raiub kuuris
5. Indrek viib hobused
6. Täna hommikul sadas
7. Enn sai karjas olles

(vihma / märjaks / peenraid / põllule / talitama / puid / koplisse)

Harjutus 27. Lõpetan järgnevad küsilauseid. Sõnad valin sulgudest.

K ü s i l a u s e d.

1. Kas isa sai kesapõllu ?
2. Millal lähen karja koju ?
3. Kas pean aiast tooma sigadele ?
4. Miks Aino ei tule ?
5. Kas ta on raskesti ?
6. Kas tal pea väga ?
7. Mis vanaisa ?

(rohtu / valutab / hüüdis / haige / sööma / laskma / ära künda)

Harjutus 28. Täiendan järgnevad hüüdlauseid alt sulgudest valitud sõnadega.

H ü ü d l a u s e d .

1. veel kord seda ilusat laulu!
2. Küll ma maasikaid!
3. Küll neid on siin ääres palju!
4. Tule täna meile !
5. Ära nii kõnele!
6. Olge ometi rahulikumad!
7. Millal see ometi lõpeb!

(tasa / kraavi / mängima / laulge / tahaksin / sadu / veidi).

Harjutus 29. Panen lause lõppu vastavalt punkti, küsi- või hüüumärgi.

P ä i k e s e l e j ä r e l e !

Noor kurg lendas üle märja heinamaa
Kui külm on vesi
Ja milline udu
Kui hea oli kurel suvel
Kas ilm läheb veelgi külmemaks
Miks ei paista päike enam nii soojalt
Konn magab terve talve mudas
Kured lendavad talveks lõunamaale
Nad lendavad päikesele järele
Küll on palju kurgi ühes parves
Mitu on neid seal
Kas seda jõuab lugeda

Harjutus 30. Panen lause lõppu sobiva märgi.

Ä r a l e n d.

Kurg ärkas vara
Päike ei olnud veel tõusnud metsa tagant
Kerge udu hõljus soo kohal
Kus olid kure-isa ja kure-ema
Küll ootas noor kurg äralendu
Saaks kord lennata, lennata kaugusse
Teele Teele On aeg
Nägemiseni, soo
Nägemiseni, vanad pesad
Nägemiseni, kurekesed

Harjutus 31. Panen lause lõppu sobiva märgi.

L i i k l e m i s k ä s k e.

1. Liigu kõnniteel paremat kätt
2. Ära jaluta sõiduteel
3. Möödu vastutulijast paremalt poolt
4. Möödu eelkäijast vasakult poolt
5. Ära hüppa liikuvale trammile
6. Ära ripu trammi käsipuu küljes
7. Hoiu valmis paras sõiduraha
8. Anna istet Isamaasõja invaliididele, vanadele ja emadele lastega

Harjutus 32. Kirjutan eelmise harjutuse „Liiklemiskäske“ jutustavate lausetena.

Mida pean meeles liiklemisel.

- Näide: 1. Liigun kõnniteel paremat kätt.
2. Ma ei jaluta sõiduteel.

Harjutus 33. Kirjutan peast ja panen õiged kirjavahe-
märgid.

Teele, teele, kurekesed!

Teele, teele, kurekesed,
üle metsa, maa!
Ule suurte mägede
ja üle mere ka.
Ikka, ikka lõuna poole,
kus Egiptimaa.

Tulge jälle tagasi te
kevadisel a'al,
kui ju pungad puul ja pöösal
puhkemas me maal!
Kõlaks teie häälekajast
pea õhusaall!

Kui siis jälle meie rajad
kuulvad teie häält,
siis on kõrged lumemäed
sulanud siit, sealt.
Tooge meile lilleaed
pika reisi pealt!

Harjutus 34. Panen lause lõppu sobiva märgi.

Miilitsamees juhib liiklemist.

1. Palun liikuda paremat kätt
2. Mitte siit
3. Minge üle tänava ülekäigukohtadel
4. Hobusemeestel läbisõit keelatud

5. Ka käruga ei tohi seda teed käia
6. Alluge korraldustele
7. Kodanik, kuhu te tormate

Lihtlauseid.

Karjase õhtu.

I.

1. Rein ajas karja koju.
2. Päike oli laskunud madalale.

II.

1. Rein jõudis karjaga lauda taha.
2. Ta puhus tugevasti oma uut karjapasunat.

III.

1. Ema talitas toas.
2. Ta kuulis Reinu pasunahäält.
3. Ta ruttas Reinule appi karja lauta ajama.

Liitlauseid.

Karjase õhtu.

I.

1. Rein ajas karja koju, **sest** päike oli laskunud madalale.

II.

1. Kui Rein jõudis karjaga lauda taha, **siis** puhus ta tugevasti oma uut karjapasunat.

III.

1. Ema, **kes** talitas toas, kuulis Reinu pasunahäält ja ruttas Reinule appi karja lauta ajama.

Harjutus 35. Kirjutun tabelis toodud lihtlauseid jutustuse kujul. Pealkirjaks:

Karjase õhtu.

Lihtlauseid.

Harjutus 36. Kirjutan tabelis toodud liitlaused jutustuse kujul. Kriipsutan alla jämendatult trükitud sõnad. Pealkirjaks:

Karjase õhtu.

Liitlaused.

KOMA LIITLAUSES.

Harjutus 37. Kirjutan jutustuse vihikusse ja kriipsutan alla jämendatult trükitud sõnad. Koma liitlauses kirjutan punase pliiatsiga.

Sügisõhtu kodus.

I.

Pere kogunes tuppa, **sest** väljas oli juba päris pime. Ema süütas lambi, **et** isa ja Rein näeksid võtta seljast tööriided. Vanaema, **kes** istus ahju ääres, tuli ka tulele lähemale. Ta võttis jälle oma kudumistöõ, **et** veel sel õhtul kududa valmis Reinu kinnas, **mille** kudumist ta algas hommikul, **kui** Rein läks karja.

Harjutus 38. Sama ülesanne mis eelmisel osal.

Sügisõhtu kodus.

II.

Rein imetles, **kuidas** vanaema nii kiiresti oskab kududa. Vanaema ütles, **et** selles pole midagi imelikku, **sest** emal talitas täna üksi, **nii et** vanaema oli peamiselt kindaga ametis. Pärast õhtusööki asus isa lehte lugema, **aga** Rein puges

kohe voodisse, **niipea** kui oli enese puhtaks pesnud. Ta ei jõudnud veel unele mõeldagi, **kui** see juba tal silmis oli.

Liitlause koosneb kahest või enamast lausest. Neid seovad **sidesõnad**.

Harjutus 39. Kirjutan liitlausest puuduva sidesõna. Sõnad valin alt sulgudest.

Uus sulestik selga.

I.

Suvel me ei pane tähelegi, laululinnud hakkavad vaikima. On veel küllalt linde, linnulaulu pole enam kuulda. Näib, oleksid nad unustanud oma viisid. Kui pojad on üles kasvatatud, jääb vanemal endil ainult sulgida. Vana kuub on kulunud, uus pole veel jõudnud valmis saada.

(kuidas / aga / nagu / siis / kuid)

Harjutus 40. Kirjutan liitlausest puuduva sidesõna. Sõnad valin sulgudest.

Uus sulestik selga.

II.

Sulgimise ajal linnud nagu kardaksid, neid nähakse. Kevadel on sulestik ere, suvel on ka loodus

värvikas. Sügisene kuub pole nii ilus, . . . selle ülikon-
naga on linnul kergem kaitset leida. Loodus hoolitseb hästi
lindude eest, . . . saavadki linnud sügisel uue kuue.

(et / sest / aga / seepärast)

Harjutus 41. Seon lihtlaused sõnade „kui“ ja „siis“ abil
liitlauseiks. Enne sõna „siis“ panen koma.

Väino läheb kooli.

1. Kell lõi seitse. Ema äratas Väino.
2. Väino riietus. Ema valmistas einet.
3. Väino oli eine söönud. Ema andis talle võileiba kaasa.
4. Väino läks trepist alla. Ta kohtas trepil Ennu.
5. Nad läksid koos kooli. Enn jutustas Väinole elust pio-
neeride laagris.
6. Nad jõudsid kooli. Kell juba heliseski.

Näide: Kui kell lõi seitse, siis ema äratas Väino.

Harjutus 42. Koostan järgnevaist lihtlauseist liitlauseid
sidesõna „aga“ abil. Enne sõna „aga“ panen koma.

Liitlauseid.

Tuksi.

1. Ilme jookseb õues. Tuksi peab olema ketis.
2. Tuksi ei taha olla ketis. Keegi ei hooli sellest.
3. Ilme vabastaks meelsasti Tuksi ketist. Ta ei tohi seda
teha.
4. Ta võib viia Tuksi jalutama. Ta ei tohi lasta lahti
rihmast.

5. Kord Tuksi jooksis ära. Ta tuli ise jälle tagasi.

6. Tuksi oli rõõmus peni. Nüüd ta jääb iga päevaga nukramaks.

Sidesõnade **aga, kui, siis, et, seepärast, kuid, kuidas, nii et, sest et** ees on lihtlauses koma.

Lihtlauses sõnade **kui, aga, siis** ees koma ei ole.

Näiteid:

Küll aga sadas täna! Ma ei teadnud siis teile tulla. Viimane kui sõdur oli sangar.

Koma ei ole sidesõnade **kui** ja **nagu** ees võrdlustes.

Näiteid:

Vihma sadas nagu oavarrest.

Liisi lendles kui liblikas.

Ahto on sirge kui osi.

Mart magas nagu kott.

Harjutus 43. Lõpetan järgmised laused.

Võrdlused.

1. Tee on sile kui
2. Tiina on arglik nagu
3. Miks sa seisad nagu

4. Laps jäi vait kui
5. Heli lõõritab kui
6. Maiu naeratab kui
7. Linda laulab kui
8. Jutt voolab kui
9. Tuba on kuum kui
10. Poisid sammuvad nagu
11. Haige on näost valge nagu

Harjutus 44. Täiendan järgmised laused.

Veel võrdlusi.

1. on must kui tint.
2. istub vaikselt nagu hiir.
3. on tugev nagu karu.
4. on kaval nagu rebane.
5. on sassis kui tuulepesa.
6. on selge nagu allikas.
7. on kuiv kui tuhk.

Harjutus 45. Kirjutan iga lause lõpul sulgudes: liht-
lause või liitlause.

Lihtlause või liitlause?

Oli see aga sadu! (. . . .) Pidime emaga minema mar-
jule, **aga** kartsime vihma. (. . . .) Kas loomad siis vihma
ei kardagi? (. . . .) Kui sajab liiga tugevasti, **siis** karjane
ajab lehmad koju. (. . . .) Viimane kui loom oli kadunud.
(. . . .) Karjane ehmus, **kui** nägi, **et** kari oli kadunud. (. . . .)

Harjutus 46. Kirjutan liitlauses „kui“, „aga“, „nagu“, „siis“ ette koma, liitlauses aga mitte.

K u h u p a n e n k o m a ?

1. Isa tuli parajasti **kui** lapsed teda hakkasid ootama.
2. Jüri ei taibanud õpetaja seletusest mitte kui midagi.
3. Oli see aga huvitav raamat!
4. Lugesin seda raamatut **aga** ei jõudnud lõpule.
5. Mis sellest loost siis lõpuks sai?
6. Kui lõpetan õppimise **siis** lähen kohe aeda tööle.
7. Kutsikas käib Illa kannul nagu vari.
8. Tööline ületas oma päevase töönormi **nagu** ta oli kavatsenud.

KOMA PUUDUB LIITLAUSES.

Näiteid:

1. Lind lendab **ja** kannab nokas ussikest.
2. Sügisel ei krooksu konnad **ega** laula linnud.
3. Vabrikus oli lõunavaheaeg **ning** töölised ruttasid söögisaali.
4. Olete lugenud seda raamatut **või** pole te seda näinudki?

Sidesõnade **ja**, **ning**, **ega**, **või** ette liitlauses koma ei panda.

Harjutus 47. Kirjutan eelnevad laused vihikusse ja kriipsutan alla sidesõnad „ja“, „ning“, „ega“, „ehk“, „või“. Koma ei pane!

Harjutus 48. Asetan puuduvad komad.

P ä ä s u k e s e p e s a .

Pääsukese pesa oli tallis nii madalal **et** seda ulatus käega katsuma. Teadsin **et** ei tohi pesa puudutada ega poegi katsuma **aga** mõnikord oli kiusatus nii suur **et** ei suutnud hoiduda vaatlemast ilusaid mune või udusulis poegi. Pääsukesed tõttasid iga kord **kui** mind pesa juures nägid, vanaemale kaebama. Siis teadsin **et** pidin pesa rahule jätma ja tallist lahkuma. Aga kui puudutamata pealt vaatasin **kuidas** pääsukesed poegi söötsid **siis** võisin seda rahulikult teha.

Harjutus 49. Asetan puuduvad komad.

P ä ä s u k e s e s u r m .

I.

Sügisel sõitsime põllule napru tooma. Isa ladus koormat ja meie Ekuga vaatasime hoolega **et** hiired nabra alt eluga ei pääseks. Kui isa nabra põhjavihud korruga üles tõstis siis oli suur madin ning mitu viljavarast lebas surnult maas.

Isa oli koormaga põllult läinud kui meie Ekuga tulema hakkasime. Pääsukesed lendasid madalalt ja õpetasid poegi lennul putukaid püüdma.

Harjutus 50. Asetan puuduvad komad.

P ä ä s u k e s e s u r m .

II.

Tulime Ekuga kodu poole. Mina loopisin keppi pääsukeste poole ja Eku otsis hiireauke. Noor pääsuke lendas

minu poole. Viskasin talle kepi vastu. Vana pääsuke hoiatas poega kuid see ei mõistnud vist äkki. Kepiots tabas pääsukest ja linnuke langes maha. Olin masendatud oma teost ja tõstsin pääsukese hellalt üles sest lootsin et ta ehk ei saanud viga. Kuid pääsuke oli surnud ega avanud enam silmi.

Matsin ta teiste teadmata aeda ja nutsin. Eku oli mu juures ja vaatas vaikselt pealt.

Koma liitlauses

„kes“, „keda“, „kellest“, „mis“, „mida“, „mille“, „millest“, „kus“, „kuhu“, „kust“, „kuidas“ jne ees.

Moskva on see linn, **kus** asub NSV Liidu valitsus.
Heili pole käinud Tallinnas, **mis** on Eesti NSV pealinn.

Harjutus 51. Lõpetan järgnevad poolikud liitlaused.

Liitlauseid.

1. Emal on heameel lapsest, kes
2. Aino ei tea, kus
3. Juhan ei pane tähele, mis
4. Ta ei kuulanud, millest
5. Klassis loeti Isamaasõja kangelasest, keda
6. Hilja teab nüüd, kellest
7. Ütelge ka mulle, kuhu

Harjutus 52. Kirjutan pooliku liitlause lõpuni.

Liitlauseid.

1. Jaan kaotas noa, mille
2. Mati sai endale koera, keda

3. Tal oli nüüd sõber, kellega
4. Tõnu ei teadnud, kust
5. Kas keegi nägi, kuhu
6. Kraavis on palju vett, milles
7. Vannis on vett, millega
8. Soos on palju vett, millest

LAIENDAMATA LIITLAUSEST LIITLAUSENI.

Näide:

1. Peeter õpib.
 2. Peeter õpib koolis.
 3. Peeter õpib koolis hästi.
 4. Väike Peeter õpib koolis hästi.
-
1. Väike Peeter, kes on alles kaheksa aastane, õpib koolis hästi.
 2. Kool, kus käib väike Peedu, on pool kilomeetrit eemal.

Harjutus 53. Koostan liitlauseid tabelis toodud lausetest.

Liitlauseid.

1. Küla, , kus elas Peeter oli metsa ääres.
2. Metsas, , kus Jaan käis karjas oli palju maasikaid.
3. Lehmad, , kelle kõhud olid täis puhkasid ja mäletsesid.
4. Pilv, , mis ähvardas tuua vihma läks mööda.

Harjutus 54. Kirjutan punktjoone asemele puuduva liitlause osa. Selle valin sulgudest.

Veel liitlauseid.

1. Päev, mis , hakkas jõudma lõpule.
2. Jaan, kes , ajas karja koju.
3. Ema, kes , tuli karjateele vastu.
4. Armi, kes , liputas saba.
5. Lambad, kes , tormasid lauta.
6. Helve, kes , asus lehma lüpsma.

(oli tüdinud pikast karjapäevast/ tuli lüpsikuga/ oli väga kuum/ kuulis karjakelli/ jooksis karja ees/ lõõtsutasid jookst)

Harjutus 55. Kirjutan järgnevaist liitlauseist laiendatud lihtlauseid. Selleks jätan ära liitlause harvendatult trükitud osa.

Lõunamaale.

I.

1. Sügis, mida küll ei oodatud, hakkas tulema.
2. Toomingalehed, mis olid pruuniks muutunud, langesid maha.
3. Putukaparved, mis õhtuti soode kohal heljusid, hakkasid kaduma.
4. Noor pääsuke, kelle nimi oli Piirik, tundis imelikku rahutust.
5. Linnud, kes tahavad õnnelikult jõuda lõunamaale, peavad tegema palju lennuharjutusi.
6. Mitu päeva, mille kestel koguneti parvedesse, kulus äralennu ettevalmistuseks.

7. Piiriku õde Tidiit, kes oli teistest lennukunstis nõrgem, omandas ka seks ajaks vajaliku tugevuse.

Harjutus 56. Kirjutan järgnevaist liitlauseist laiendatud lihtlauseid. Selleks jätan ära komade vahel oleva osa.

L õ u n a m a a l e.

II.

1. Uhel päeval, kui ettevalmistustega oldi valmis, tehti otsus ära lennata.

2. Uks vana pääsuke, kes oli teiste juht, andis märku äralennuks.

3. Tehti veel paar tiiru küla kohal, milles oldi elanud suvel, ja siis lennati lõuna poole.

4. Piirik ja Tidiit, kes esimest korda asusid pikale teekonnale, lendasid ema kõrval.

5. Lindude häälitsemine, milles polnud võimalik kuulda üksikuid hääli, täitis kogu taevaaluse.

6. Mõned röövlinnud, kes lootsid saaki, hakkasid varitsemama pääsukeste parvi.

Harjutus 57. Panen liitlause koma õigesse kohta.

L õ u n a m a a l e.

III.

1. Linnuparv **kelle** nooremad liikmed olid väga väsinud nägi merel laeva.

2. Kõik olid õnnelikud **sest** nüüd võisid nad puhata.

3. Parv kattis vandid ja köied ning laevalaegi.

4. Piirik langes kajuti ette ja jäi sinna lamama.
5. Madrused liikusid ettevaatlikult laevalael **et** mitte tallata linde **sest** linnud ennustavad õnne.
6. Noor laevapoiss **kes** tegi oma esimest merereisi võttis Piiriku hellalt pihu peale.

Harjutus 58. Panen puuduvad komad.

L õ u n a m a a l e.

IV.

1. Tükk aega puhkasid pääsukesed siis lendasid nad jälle edasi.
2. Piirik oli pärast puhkust tugev ja lendas vahvalt ema kõrval.
3. Aeg-ajalt väsis mõni linnuke kes oli teistest nõrgem, langes alla ja leidis märja haua.
4. Teised ei suutnud aidata neid kellel lõppes jõud.
5. Nad tõusid ainult veel kõrgemale kus tuul on vaiksem.
6. Vastu õhtut algas torm ja vihma hakkas sadama.

Harjutus 59. Panen puuduvad komad.

L õ u n a m a a l e.

V.

1. Kaugel taevarannal helkis tuletornituli nagu täheke taevas.
2. Piirik ja Tidiit kes lendasid ikka veel kõrvuti oma emaga, tundsid et nad ei suuda enam.
3. Äkki märkasid nad kuidas parv laskus rannale.
4. Kõik olid surmani väsinud ja jäid liikumatult lebama.

5. Noored pääsukesed ei võinud aimatagi et lõunamaa teekond on nii hädaohtlik.

6. Oldi lõunamaal kus päike paistab kõrgelt ja soojalt kus pole talve ega külma.

Harjutus 60. Panen kõik vajalikud kirjavahemärgid.

T r a m m i s .

1. Lapsed mängivad tramm
2. Valdur on trammijuht
3. Hille on konduktor
4. Ta hüüab: „Astuge edasi
5. Ärge jääge uksele seisma
6. Ärge trügige sest keegi ei jää maha
7. Palun sõidurahad
8. Palun paras raha“.

KOONDLAUSE.

Laiendamata lihtlauseid:

1. Mai õpib.
2. Mai joonistab.

Koondame need üheks lauseks:

1. Mai õpib ja joonistab.

Lihtlauseid:

1. Ilmar mängib.
2. Aare mängib.
3. Paul mängib.

Koondlause:

1. Ilmar, Aare ja Paul mängivad.

Harjutus 61. Koondan järgnevad lihtlauseid.

Koondlauseid.

1. Tuul ulub. Tuul vilistab.
2. Mart jookseb. Heino jookseb.
3. Illa õpib hästi. Laine õpib hästi.
4. Ema ootab isa koju. Aino ootab isa koju.
5. Tee on sirge. Tee on lai.
6. Helle läheb kella üheksaks kooli. Ants läheb kella üheksaks kooli.
7. Kartulid kasvavad hästi. Kapsad kasvavad hästi.

Harjutus 62. Kirjutan järgnevad laused koondlauseiks.

Koondlauseid.

1. Peksumasin undab. Peksumasin vuriseb. Peksumasin viskab põhku.
2. Volli meisterdas lennuki. Volli meisterdas auto. Volli meisterdas tanki.
3. Muri valvab maja. Muri valvab aita. Muri valvab talli.
4. Ema tõi turult liha. Ema tõi turult võid. Ema tõi turult piima.
5. Turul on kapsaid. Turul on kurke. Turul on porgandeid.
6. Porgandid kasvavad peenral. Sibulad kasvavad peenral. Tomatid kasvavad peenral.

Näide: Peksumasin undab, vuriseb ja viskab põhku.

Koondlause on korduvate liikmetega lause.

P, T, K S-i ja H KÕRVAL.

Harjutus 63. Kirjutun vihikusse ja kriipsutan alla jämendatult trükitud tähed.

P, t, k s-i kõrval.

1. Lapsed söötsid jänestele värskaid kapsaid.
2. Metsas on rohkesti küpseid mustikaid.
3. Kusti nuuskas taskurätikusse ja nuuksus vaikselt.
4. Peoplatsilt kostis lõõtspilli häält.

s-i kõrval kirjutun p, t, k.

Harjutus 64. Kirjutun puuduvad tähed.

P, t, k s-i kõrval.

1. An—s on kaheteis—kümne aastane.
2. Lä—sime trepis— üles.
3. Kapitalis—id ei ma—snud töölis—ele õiget töötasu.
4. Lenin selgitas seda töölis—ele.
5. Ta ku—sus neid üles vas—u panema rikas—e orjas—amiska—setele.

Harjutus 65. Kriipsutan alla jämendatult trükitud tähed.

P, t, k h kõrval.

1. Ahto võttis pihku jahtunud piparkoogi.
2. Mihkel leidis rohtunud teelt pihkse (tõrvase) käbi.
3. Tehke uks kähku lahti, lõhkumata lukku!

Harjutus 66. Kirjutan:

Sõnu, milles on st.

Ka—	lii—
ko—	po—
mu—	Jätkan ise.

Harjutus 67. Kirjutan:

Sõnu, milles on ts.

Ku—uma	ra—u
ka—uma	mü—
hooli—us	pä—
vi—	näpi—
ku—e	sepi—ema
Jätkan ise.	

Harjutus 68. Leian sõnu, milles on:

ps		sp
Kü—e	la—	vi—el
ko—	ko—ima	ha—el
lo—	ra—ima	ra—el
to—	ro—ima	

Harjutus 69. Leian sõnu, milles on:

ks	sk
Ü—	rai—ama
ka—	hõi—ama
kahe—a	vi—ama
ühe—a	hei—ama
joo—ma	tui—ama
ra—uma	ra—e
pe—ma	ka—

Harjutus 70. Kirjutan sõnu, milles on:

t j a k h k ö r v a l.

ht	hk
Ko—	ro—e
õ—u	la—e
tä—	u—e
ju—	lõ—i
ja—uma	su—ur
si—ima	õ—
le—ima	ko—uma

Harjutus 71. Kirjutan puuduva p, t, k s-i ja h kõrvale.

Vanaisa on öövalvur.

Õh— on värs—e ja selge. Öö on pime, kuid kogu küla on selges—i näha oma valgete katus—e ja kors—nais—tõusvate sui—sujugadega. Taevas on üle külvatud säravate täh—edega. Linnutee pais—ab nii selges—i, nagu ole—ta üle pes—ud ja lumega puh—a—s hõõrutud. Vanaisa tambib jalgu vas—u maad, lööb käsi kokku ja kihis—ab endamisi naerda.

B, D, G S-I KÕRVAL.

Mõningais sõnades tuleb sõna muutmisel **b, d, g** kõrvale **s**.

Harjutus 72. Kriipsutan alla jämendatult trükitud kaashäälikud.

ds

1. Ma jõuan koju.
2. Ma jõudsin koju.

3. Ma leian tänavalt kutsu.
4. Ma leidsin tänavalt kutsu.
5. Ma hüüan Raksit.
6. Ma hüüdsin Raksit.
7. Ma hoian kutsut rihmast.
8. Ma hoidsin kutsut rihmast.

Harjutus 73. Kirjutan järgnevad laused mitmuses. Kriipsutan ds alla.

Lauseid mitmuses.

1. Kalur püüdis kalu.
2. Poiss sõudis merele.
3. Õpetaja andis meile raamatu.
4. Laps võidis mett leivale.
5. Poiss leidis noa.
6. Sõdur jõudis koju.
7. Tütarlaps hoidis käes lilli.
8. Laps hüüdis valjusti.

Harjutus 74. Kirjutan laused mitmuses.

d s-i kõrval.

Lauseid mitmuses.

1. Raudne roop on tugev.
2. Uhekordne maja taastati.
3. Kuldne aeg — tähendab hea aeg.
4. Õudne aeg tuli meile koos fašistidega.

Harjutus 75. Kriipsutan alla jämendatult trükitud kaashäälikud.

b ja g s-i kõrval.

1. Kingsepp teeb saapaid.
2. Tiinake astub argset.

3. Isa tuli aegsasti koju.
4. Kärbsed teevad palju pahandust.
5. Polla hiilis vargsi tupp.
6. Kirjakandja kõndis pika tee jalgsi.

Harjutus 76. Kirjutan lünka puuduva **ds** või **gs**.

Merele!

1. Kalurid sõu—id õhtul merele.
2. Nad heitsid võrgud vette ja püü—id palju kalu.
3. Juba ae—asti jõu—id kalurid sadamasse tagasi.
4. Naised sea—id korvid ae—asti valmis.
5. Nad tea—id, et värske kala rikneb kiiresti.

Harjutus 77. Kirjutan lünka puuduvad tähed.

Metsateel.

Sõi—sime läbi sügisese kul—se me—sa. Kär—separved olid kadunud. Jõu—sime teelahkmele. Ki—sal me—sateel nägime me—ski—se. Ta silmi—ses meid ar—selt. Hoi—sime vasakule ja jõu—sime me—sniku ühekor—se elamuni. Jä—sime hobuse sinna ja as—usime jal—si edasi.

Eestikeelsetes sõnades ei kirjutata mitte kunagi **b**, **d** või **g** sõna algul; ainult teistest keeltest võetud sõnades ja mõnedes nimedes esineb **b**, **d**, **g** sõna algul.

Näiteid:

1. Direktor tuli klassi.
2. Ema ostis biskviite ja banaane.

3. Autojuht võttis paaki **bensiini**, andis **gaasi** ja sõitis
siis **garaaži**.

4. Õe nimi on **Berta**.

Garaaž — autokuur.

Harjutus 78. Kirjutun puuduva **b, d** või **g** sõnade algul.

Lauseid võõrsõnadega.

1. Tõnu — eklameeris 15. — etsembril koolipeol J. Barba-
ruse „Lumelaulu“.

2. Anu haigestus — ifteeriasse ja — oktor Kaasik saatis
ta haiglasse.

3. Ma mängin meelsasti — oominot, aga kabemäng mulle
ei meeldi.

4. Mu väike vend Gunnar haigestus — rippi.

5. Ema õmbles lapsele — atistist pesu.

6. Õde sõitis — ussiga linna ja ostis endale uued
— otikud.

Deklameerima — ilmekalt lugema. Difteeria —
kurgutõbi. Batist — peen puuvillriie.

Harjutus 79. Kirjutun võõrsõnade algul puuduva **b, d**
või **g**.

Lauseid võõrsõnadega.

1. Valge — arett katab lapse — londi peakest.

2. Selles pudelis on — lütseriin.

3. Minu vend on õppinud — ümnaasiumis — aasikaitset.

4. Peeter mängib kooliorkestris — itarri.

5. Meie — rammofon on katki.

6. Istume — iivanile.

Barett — väike mütsike. Glütseriin — magusa-
maitseline arstirohi. Blond — hele, valge.

LIIDE -GI JA -KI.

Harjutus 80. Kirjutan järgnevad laused vihikusse. Jä-mendatult trükitud tähe kirjutan värvilise pliiatsiga.

Liide **-ki**.

1. Inimesedki jäid kuldnokka kuulatama.
2. „Kas juba saabki süüa?“ küsis Heldur emalt.
3. Poisil oli selgki porine.
4. Kaskki kohises tasa.
5. Leppki seadis ennast rohelistesse kuube.
6. Ema sai poest suhkrutki.
7. Lapski katkestas mängu.
8. Ta ei ütelnud aitähki.

Harjutus 81. Kirjutan järgnevatest lausetest välja kõik tähed liite **-ki** ees.

Tähed liite **-ki** ees.

1. Võileib**ki** oli saanud taskus märjaks.
2. Leival oli paks kord võid**ki** peal.
3. Mängides läks aeg**ki** kiiresti.
4. Lehik**ki** magas ja mäletses.
5. Taadi tubakakarp**ki** kukkus maha.
6. Täat**ki** naeris lõbusalt.
7. Poiss**ki** istus mättale.
8. Peet ei osanud tohoh**ki** ütelda.

b, d, g, p, t, k, s ja h-le liitub **-ki**.

Harjutus 82. Kirjutan **-ki**-liitega sõnu.

halb + ki = halbki	muld + ki =
sulg + ki =	kuld + ki =
kord + ki =	oks + ki =
võlg + ki =	kepp + ki =
org + ki =	lukk + ki =
kand + ki =	nukk + ki =
varvas + ki =	kurb + ki =
jalg + ki =	aitäh + ki =
küüs + ki =	

Harjutus 83. Kirjutan järgnevad laused vihikusse. Jä-
mendatult trükitud tähed kirjutan värvilise pliiatsiga.

Liide **-gi**.

1. Emagi puhkas pool tundi.
2. Õdegi jõudis koju.
3. Vesigi kees kannus.
4. Soogi oli täiesti kuiv.
5. Uduki kadus soo kohalt.
6. Kündja ei ütelnud hobusele nõõgi.
7. Jäägi sulas jõgedelt.
8. Kui see õõgi nii pikk poleks!
9. Müüja ei müügi halba kaupa.

Harjutus 84. Kirjutan eelmistest lausetest välja kõik
tähed, mis on liite **-gi** ees.

Pealkiri: Tähed liite **-gi** ees.

Täishäälikuile liitub **-gi**.

Harjutus 85. Kirjutam -gi-liitega sõnu:

aasta + gi = aastagi	hobune + gi =
kuu + gi =	Muri + gi =
päike + gi =	iga + gi =
väike + gi =	kodu + gi =
mägi + gi =	selge + gi =
jõgi + gi =	lugeja + gi =
oja + gi =	olgu + gi =

Harjutus 86. Kirjutam laused vihikusse. Liite -gi ees olevad tähed kirjutam värviliselt.

Liide -gi.

1. Lillgi pöörab õie päikese poole.
2. Tuulgi vaikis õhtuks.
3. Tahmgi läheb korstnas põlema.
4. Kammgi läheb katki.
5. Emal oli saungi õhtuks köetud.
6. Konngi on kasulik loom.
7. Uusmaasaajal oli keldergi valmis.
8. Koergi ei näinud jänest.
9. Odavgi kaup võib olla hea.
10. Kaevgi vajab puhastamist.

Harjutus 87. Kirjutam eelnevaist lausetest välja kõik liite -gi ees seisvad tähed.

Pealkiri: Kaashäälikud liite -gi ees.

l, m, n, r ja v järel sõnas kirjutatakse liide -gi.

Harjutus 88. Kirjutan **-gi**-liitega sõnu.

kuskil + gi = kuskilgi	endal + gi =
kell + gi =	memm + gi =
tamm + gi =	enam + gi =
on + gi =	vurr + gi =
onn + gi =	laev + gi =
sellel + gi =	talv + gi =

Harjutus 89. Kirjutan lünka **-gi** või **-ki**.

Muril oli igav.

Kellel— polnud aega mängida Muriga. Ta pikutas oma onni ees ja ei liigutanud saba—. Täis piimakauss— ei meelitanud teda. Kus olid Liis, Agu ja teised— lapsed? Õues polnud näha keda—. Äkki ilmus kuskilt kana oma tibu-perega. Kanaema hoiatas küll tibukesi, aga juba hüppas— väike Tuti Murile selga. Küll nüüd oli ehmatust, siutumist ja kaagutamist—! Muri aga ei liigutanud— ennast. Ta lamas rahulikult, vaatas kanapere sagimist ja igav— polnud tal enam.

Harjutus 90. Kirjutan lünka **-gi** või **-ki**.

Paraadile!

I.

Tänavu sai kolmas— klass loa osa võtta 1. mai paraadist. Valdur polnud seni suurt rongkäiku näinud—. Ta oli mitu päeva rahutu ja ärevil—. Kui äkki sajab ja nende klass saadetakse siis— koju? „Aga mina ikka— lähen kaasa, ma ei hooli, kui saan— märjaks,“ ütles Valdur emale.

II.

Esimese mai hommikul oli udune ja sadas— veidi. Kella kümneks aga selgenes ilm ja päike— hakkas paistma. Valdur läks kiiresti, jooksis— natuke ja oli— koolis. Õpilased rivistusid neljakaupa ja varsti sammus— Valdur koos teistega südalinna poole.

LIITSÕNA.

Liitsõna	Liitsõna
Poisil on ilus kepp. Linnud lendasid ära. Sepp parandas katelt.	Poisil on ilus suusa/kepp. Laulu/linnud lendasid ära. Katel/sepp parandas katelt.
Poiss lükkas kelku.	Kesk/kooli/poiss lükkas kelku.

Liitsõna koosneb kahest või rohkemast sõnast.
Liitsõnal on iseseisev tähendus.

Harjutus 91. Kirjutate järgneva pala, liitsõnad kriipsutan alla. Liitsõnade osad eraldan püstkriipsuga.

Illimari talv.

(Liitsõna.)

I.

Oli käre külm, kuid päike helendas ja lumi sätendas silmipimestavalt. Päev oli nüüd kukesammu võrra pikem. Illi-

mar vedas oma kelku üle koha, kus pidi olema pleekaia pistand, kuid läbi hange paistis ainult mõni teibaots. Sel aastal oli tohutult lund. Kuid see polnud enam kohev jahuhunnik, vaid oli vaheajal sulanud ja siis kõva koore peale kahutanud.

Need olid parimad liulaskmise päevad. Üleval hangeharjal nägi Illimar kaugemale enese ümber. Siit hangeharjalt laskus nüüd lumelagendik alla linnumaja poole.

II.

Äkki paiskus endise kartulimaa kohalt parv pisikesi hangeline õhku. Linnuparv tegi ringi ja laskus siis jälle hangele. Sätendav lumepuru tõusis ta liikumisest õhku.

Illimar oli rinnuli kelgul ja laskis alla linnumaja poole. Punastes labakinnastes käed olid ümber kelgu äärte klammerdatud. Saapasääred võtsid enestesse aeg-ajalt lund.

Hea oli olla nii libiseval kelgul riietesse mässituna ja kinniseotud kõrvadega.

Harjutus 92. Kirjutan lugemispalast „Hunt härja kõrval“ liitsõnu.

L i i t s õ n u .

Ennemuiste, talumees,

Harjutus 93. Kirjutan oma klassi nende õpilaste perekonnanimed, mis on liitsõnad.

N i m e s i d .

(Liitsõnad.)

Heinmaa, Tammaru,

Harjutus 94. Moodustan liitsõnu. Selleks kirjutan allpool antud sõnade ette sobivaid sõnu. Antud sõnad on põhisõnad, juurdekirjutatud sõnad on täiendsõnad. Põhisõnale tõmban joone alla.

Põhisõnad: töö, hommik, puu, poiss, supp, sepp, kool, kott, rätt.

Liitsõnu.

1. Klassitöö, põllutöö, aiatöö,
2. Suvehommik, keskhommik,
3. Kuusepuu,

Harjutus 95. Moodustan liitsõnu. Antud täiendsõnadele lisan põhisõna. Täiendsõnale tõmban joone alla.

Täiendsõnad: heina- , õppe- , lille- , linnu-

Liitsõnu.

1. Heinamaa,
2. Õppetöö, õppekava,

Harjutus 96. Koostan liitsõnadest tabeli antud eeskujul. Sõnad kirjutan peast või leian lugemikust.

Veel liitsõnu.

k	p	t
koolikott teekann	sulepea koolipoiss	tikutoos kohvitass

Harjutus 97. Kirjutan järgnevast palast kõik liitsõnad.

Õ o k a u g e l p õ h j a s .

Jooksnud kakskümmend kilomeetrit ebatasast maad, väsisid meie veokoerad. Tuli valmistuda ööbimiseks lageda taeva all, kolmekümnekraadilise pakase käes.

Rookisime lume nelja ruutmeetri suuruselt platsilt. Tegime lumest kõrge valli. Augu põhja katsime karusnahkadega, maha aetasime magamiskotid. Öhtueineks sõime konserve ja viskasime igale koerale kuivatatud kala. Ronisime kottidesse ja uinusime.

Mõne aja pärast ärkasin ma, kuna mu jalad olid hakanud külmetama.

Tahtsin tähtede järgi aega kindlaks teha. Taevaküünalde säral eraldasid vaevalt meie kelkude piirjooni ja härmatisest valgeid koeri, kes olid pöördunud rõngassaja taoliselt üksteise külje vastu.

Nägin taevas virmalisi. Ma äratasin seltsimehed, et nemadki saaksid nautida ülikaunist vaatepilti.

Liitsõnu.

Kakskümmend,

Harjutus 98. Moodustan antud liitsõnadest liitsõnu.

Liitsõnu.

King + sepp = kingsepp

alg + kool =

plekk + kast =

viis + sada =

puu + sepp =

papp + kast =

nahk + kott =

kesk + kool =

Vask + katel =

raud + tee =

all + kiri =

laud + sein =

palk + sein =

paber + raha =

kesk + hommik =

Harjutus 99. Kirjutan järgneva pala ja kriipsutan alla liitsõnad. Liitsõna osad lahutan püstkriipsuga.

S e p a p a j a s .

Liitsõnu.

Sepapada asus nõestunud kivimajakeses. Korstnast tõusis paksu kivisöesuitsu. Sepp oli tugev mees nagu tammetüvi. Tal olid varrukad üles kääritud ja tahmahelbed habemes. Kaks sepaselli astus sepapaja uksest sisse. Üks nendest tõi tööriistadekasti, milles oli kabjalõikamisraud, palju naelu ja mitu kabjarauda.

Liitsõnades muutub ainult viimane sõnaosa, s. o. põhisõna.

Harjutus 100. Kirjutan järgnevad laused ja kriipsutan alla liitsõnades põhisõna (s. o. teise sõnaosa).

Liitsõnu.

Koolipoisid loopisid lumepallidega.

Minu väike vend mängis koolipoistega.

Koolipoisil kukkus nuga lumehange.

Meie klassi pioneerid kaunistasid klassiruumi.

Poiss, pane raamatud koolikotti!

Sulepeaga ei mängita!

Harjutus 101. Igas reas on üks liitsõna. Leian selle sõna ja kirjutan õigesti.

Liitsõnu.

1. suur kell	/	käe kell	/	kallis kell
2. valge rätt	/	uus rätt	/	kaela rätt
3. müür sepp	/	osav sepp	/	tugev sepp
4. raske töö	/	klassi töö	/	puhas töö
5. väike laps	/	hoolas laps	/	tütar laps
6. jahu kott	/	tühi kott	/	vana kott
7. valge maja	/	kooli maja	/	kõrge maja
8. jalg pall	/	punane pall	/	katkine pall
9. ilus lind	/	laulu lind	/	väike lind
10. talve öö	/	vaikne öö	/	külm öö

Harjutus 102. Koostan lauseid, milledes esineb järgnevaid liitsõnu. Need sõnad kriipsutan alla.

Liitsõnad.

Lumimemm, kelgusõit, koolimaja, tindipott, sullepa, taskunuga, arvelaud, klassiorganisaator, lauapaber.

Näide: Tore lumimemm seisab õues.

Harjutus 103. Kirjutan jutust „Vesiveski“ (Lugemikust) kakskümmend kuni kolmkümmend liitsõna.

Liitsõnu.

Vesiveski, salapärasust,

KÄÄNAMISE ALGEID.

Harjutus 104. Kirjutan järgnevad laused mitmuses. Mitmuse lõpu d kirjutan värviliselt.

Ainsus ja mitmus.

Ainsus	Mitmus
Poiss suusatab. Õpilane õpib. Tööline töötab. Kell heliseb. Puu kasvab. Sõdur marsib. Orav hüppab. Hobune jookseb.	Poisid suusatavad.

Harjutus 105. Kirjutan järgnevad sõnad mitmuses.

Ainsus ja mitmus.

Uks asi	Palju asju
Väike kuusk särav küünal meeldiv kingitus uus raamat pruun king magus kook villane rätik soe kleit	Väikesed kuused

Mitmuse lõpp on d.

Harjutus 106. Kirjutan järgneva pala. Sõnad mitmuses kriipsutan alla.

L u m e s õ d a.

(Mitmus.)

Lahing algas. Esimesed lumepallid lendasid vihisedes edasi-tagasi. Veel olid vaenlased üksteisest kaugel, nii et kuulid ei tabanud. Mida lähemale vaenlased tungisid, seda rohkem tabasid lumepallid märki. Kui pealetungijad mäerinnakule jõudsid, võttis neid vastu tugev kuulirahe.

Harjutus 107. Kirjutan järgneva pala mitmuses. Muudetud sõnad kriipsutan alla.

R e b a s e d.

(Mitmus.)

Puu seisis vaikselt. Rebane kõndis metsas. Jaaniuss näitas teed. Rebane aga kompis aeglaselt ja ettevaatlikult. Pime õhtu on kodus igav, kui pole midagi teha. Loom oli näljane ja otsis saaki.

Harjutus 108. Kirjutan tabelis olevad sõnad mitmuses.

M i t m u s.

Ainsus	Mitmus
Kass	Kassid
konn
tall
kell

Ainsus	Mitmus
sepp kukk nukk kott	sepad
lind vend sild kild tald muld	linnud
sirp tint tark kont	sirbid
taat paat laat ruut	taadid
ketas ratas mätas	kettad
koobas saabas tütar	koopad

Harjutus 109. Kirjutan järgneva pala, jämendatult trükitud sõnaosad kriipsutan alla.

Sõna tüvi ja lõpp.

Reinu **isa** on insener. **Isal** on palju raamatuid. Reingi sai **isalt** huvitava raamatu. Ta luges raamatu läbi ja jutustas **isale** selle sisu. Puhkepäeval käis Rein **isaga** kinos.

Seda sõna osa, mis liitub sõnaga sõna muutumisel, nimetatakse sõna **lõpuks**.

Seda sõna osa, millega liitub sõna lõpp, nimetatakse sõna **tüveks**.

Harjutus 110. Eraldan sõna lõpud tüvest püstkriipsuga.

Sõna tüvi ja lõpud.

Isa, isa l, isasse, isas, isast, isalt, isaga, isata;
tädi, tädile, tädil, tädilt, tädiga, tädita.

Harjutus 111. Eraldan järgnevais lauseis jämendatult trükitud sõnades tüvest sõna lõpu püstkriipsuga ja kirjutatan sõna lõpud värviliselt.

Sõna lõpud.

1. Minu onu **maja ni** on palju **maa d**.
2. **Talusse** tulid öömajalised.
3. Poiss istus **kivile**.
4. Selles **pesas** on väikesed linnupojad.
5. Ma sain **emalt** tõrelda.
6. Laps magas **linata**.

NIMISÕNA KÄANAMINE.

Harjutus 112. Kirjutan järgmised laused ja tõmban sõnadele, mis vastavad küsimusele kes? mis?, joone alla. Need sõnad on **nimetavas käändes**.

N i m e t a v k ä ä n e.

Tööline (kes?) läks suurele väljakule.
Töölised (kes?) läksid suurele väljakule.
Lipp (mis?) lehvis rõõmsasti tuules.
Lipud (mis?) lehvisid rõõmsasti tuules.
Kotkas (kes?) lendas kõrgel õhus.
Kotkad (kes?) lendasid kõrgel õhus.
Auto (mis?) sõitis suure mürinaga.
Autod (mis?) sõitsid suure mürinaga.

Harjutus 113. Kirjutan laused. Jämendatult trükitud sõnadele tõmban joone alla.

S õ n a k ä ä n a m i n e.

Meie külasse ehitati uus **koolimaja**. Lapsed tulid **koolimajasse**. **Koolimajas** on ilusad puhtad ja soojad klassid. **Koolimajaga** on kõik rahul.

Nimisõnade lõpu muutmist nimetatakse **käänamiseks**. Kui nimisõna vastab küsimusele kes? mis?, siis on ta **nimetavas käändes**.

Harjutus 114. Koostan lauseid, kus nimisõna on nimetavas käändes. Nimetavale käändeale tõmban joone alla.

N i m e t a v k ä ä n e .

Pioneer (kes?) õpib hästi.

Pioneerid (kes?)

Õpetaja (kes?)

Õpetajad (kes?)

Raamat (mis?)

Raamatud (mis?)

Lind (kes?)

Linnud (kes?)

Kuusk (mis?)

Kuused (mis?)

Kingsepp (kes?)

Kingsepad (kes?)

Rätsep (kes?)

Rätsepad (kes?)

Harjutus 115. Kirjutan rahvalaulu. Küsimused kes? ja mis? ja nimisõnad, mis vastavad neile küsimustele, kirjutan värviliselt.

K e s j a m i s ?

I.

Mis on keskel kuusemetsa?

Kuusk on keskel kuusemetsa.

Mis on kuuse keske'ella?

Oks on kuuse keske'ella.

Mis on oksa keske'ella?
Okas on oksa keske'ella.

II.

Kes on kirju trükkimata?
Harakas kirju trükkimata.

Kes on turtsuja tubane?
Kass on turtsuja tubane.

Kes on valvas linnuke?
Kukk on valvas linnuke.

Harjutus 116. Kirjutan järgneva pala. Sõnadele, mis on nimetavas käändes, tõmban joone alla ja sõna järele kirjutan õige küsimuse kes? või mis?.

Kes? või mis?

Rahvahulk koguneb jaamaesisele väljakule. Lipud lehviavad rõõmsasti. Jaamahoone on kaunistatud. Naised on majade akendel ja rõdudel. Vedur vilistab jaama ette sõites. Muusikandid võtavad pasunad. Lapsed saavad. Mudilased tulevad rongkäigus üksteise käest kinni hoides viiekaupa reas. Rahvas tervitab rõõmsalt lapsi. Töölised saatsid oma lapsed pioneerilaagrisse.

Harjutus 117. Kirjutan sõrendatult trükitud sõnad lauses mitmesse.

Lauseid mitmuses.

1. Mänd kasvab metsa ääres.
2. Lind laulab oksal.

3. Orav hüppab männi okstel.
4. Kurekell õitseb heinamaal.
5. Kassikäpp õitseb nõmmel.
6. Liblikas lendleb õhus.
7. Konn krooksub lombis.
8. Kägu kukub kuuse otsas.
9. Ilm on kevadine.

Omastav kääne.

Harjutus 118. Kirjutatan laused. Jämendatult trükitud sõnadele tõmban joone alla.

Omastav kääne.

I.

Aasal õitses lill. Aino murdis **lille** (mille?). **Lille** (mille?) õis oli sinine. Aino viis selle **lille** (mille?) emale.

II.

Meil on tubli koer. **Koera** (kelle?) tööks on maja valvamine. Meie **koera** (kelle?) käpad on valged, aga **koera** (kelle?) silmad on pruunid. Me hoolitseme oma **koera** (kelle?) eest hästi.

Kui sõna vastab küsimusele **kelle? mille?**, siis on ta **omastavas käändes**.

Harjutus 119. Koostan lauseid, milledes esineb järgmisi sõnu omastavas käändes. Sulgudesse kirjutan õige küsimuse **kelle?** või **mille?**

O m a s t a v k ä ä n e.

I.

Pioneeri (kelle?)
traktoristi (.)
sepa (.)
õpetaja (.)
rätsepa (.)
autojuhi (.)
korrapidaja (.)

II.

Raamatu (mille?)
vabriku (.)
aia (.)
koolimaja (.)
lumelabida (.)
õmblusmasina (.)
trammi (.)

Näide: Pioneeri (kelle?) kaelarätt on punane.

Harjutus 120. Kirjutan küsimuse eel oleva jämendatult trükitud sõna omastavasse käändesse.

O m a s t a v k ä ä n e.

(**Põld**) (mille?) ääres on lai kraav. (**Kraav**) (mille?) kaldal kasvab palju kullerkuppe. (**Kullerkupp**) (mille?) õis on kollane. Maret nopib (**kullerkupp**) (mille?). Ta imetleb (**lill**)

(mille?) ilusat õit ja nopib neid terve (**kimp**) (mille?). Maret viib (**lillekimp**) (mille?) emale. Ema naeratab ja silitab (**Maret**) (kelle?) pead.

Harjutus 121. Kirjutan jämendatult trükitud sõna järele sobiva küsimuse **kelle?** või **mille?**

O m a s t a v k ä ä n e.

Esikus.

Antsu palitu ripub esikus varnas. Riidevarnas ripuvad veel **isa**, **ema** ja **õe** palitud. **Varna** all on kalossid. **Isa** suurte kalosside sisse on pandud **õe** väikesed kalosid. **Antsu** ja **ema** kalossid seisavad kõrvuti. **Peepli** all on väike laud. **Laua** kõrval seisavad **ema** ja **õe** vihmavarjud. **Isa** kaotas oma **vihmavarju**, aga **Antsul** polegi seda. **Poiste** jaoks on vihmamantlid.

Harjutus 122. Kirjutan järgnevad laused. Sõnadele omastavas käändes tõmban joone alla ja sõna järele sulgudesse kirjutan küsimuse.

O m a s t a v k ä ä n e.

1. Õpetaja kirjutas tahvlile huvitava (ülesanne).
2. Olev tõi klassi ilusa siniste õitega (lill).
3. Koolide (jalgpallivõistlus) võitis meie kool.
4. Pioneerid kaunistasid (klassiruum) piltide ja loosungiga.
5. (Sepp) töö on raske.
6. Poiss ronis (lepp) otsa ja lõi kas sealt haralise (oks).

Harjutus 123. Tabelis on sõnad ainsuse nimetavas. Kirjutatan need sõnad ainsuse omastavas ja mitmuse nimetavas käändes.

Ainsus		Mitmus
Nimetav kes? mis?	Omastav kelle? mille?	
	Nimetav kes? mis?	
kepp	mille?	kepi
kett	mille?
hunt	kelle?
leht	mille?
sukk	mille?
võlg	mille?
pärg	mille?
lammas	kelle?
okas	mille?
ketas	mille?
		kepid

Harjutus 124. Kirjutatan järgneva pala ja panen sulgudes oleva sõna omastavasse käändesse ja sulgudesse kirjutatan õige küsimuse.

Õues.

Ilus talvine ilm. Lapsed mängivad õues. Eemal seisab roheline kuusk. (Kuusk) okstel hüpleb väike orav. (Orav) silmad säravad rõõmsalt. Äkki haarab ta (käbi) ja viskab alla lastele. Lapsed ehmuvad. Aga juba nad näevad oravat. Väike Ando võtab (lumepall) ja viskab. (Poiss) käsi on osav. Ta tabab puud, aga oravat mitte.

Peedu, kes on pioneer, ütleb: „Ära loobi oravat, me oleme ju loomade ja lindude sõbrad!“

Harjutus 125. Koostan lauseid, milledes esineb järgmisi sõnu o m a s t a v a s käändes. Neile sõnadele tõmban joone alla ja sulgudesse kirjutun küsimuse.

I.	II.
Kangelase (kelle?)	Lugemiku (mille?)
tanki (mille?)	pildi ()
lahingu ()	tahvli ()
luuraja ()	õpilase ()
sõduri ()	juhi ()
püssi ()	joonistuse ()
inimese ()	arvelaua ()
täägi ()	kaardi ()
granaadi ()	kriidi ()
kahuri ()	direktori ()

Osastav kääne.

Harjutus 126. Kirjutun järgnevad laused. Jämendatult trükitud sõnad kirjutun värviliselt.

O s a s t a v k ä ä n e.

- Puuraiuja raius **puud** (mida?).
 Sõdur tulistas **vaenlast** (keda?).
 Me austame **kangelast** (keda?).
 Sadas laia **lund** (mida?).
 Vanaisa ei leidnud oma **keppi** (mida?).
 Töölised ehtasid **purret** (mida?).

Kui sõna vastab lauses küsimusele **keda? mida?**, siis on ta **osastavas** käändes.

Harjutus 127. Kirjutan laused. Sõnale osastavas käändes tõmban joone alla.

O s a s t a v k ä ä n e.

Mul ei ole lille (mida?). Ma nägin täna oravat (keda?).
Õel on mitu õuna (mida?).

Palun leiba (mida?)! Vanaemal on kaks kukke (keda?).
Ära lõhu raamatut (mida?)! Miks sinu kleidil pole kraed (mida?)? Kas sa oled näinud merd (mida?)? Ärge oodake nii vara veel kevadet (mida?)! Minu vennal pole õhtuti und (mida?).

Harjutus 128. Kirjutan laused. Osastava käände järele kirjutan õige küsimuse.

O s a s t a v k ä ä n e.

1. Täna hommikul kooli tulles nägin suurt traktorit.
2. Minu vanaisal on mitu keppi.
3. Evi ei leidnud oma eesti keele vihikut.
4. Ene tõi poest 2 kg suhkrut.
5. Kas sa tunnend Eesti NSV haridusministrit?
6. Vanaema andis Liisile sinist lõnga kinnaste kudumiseks.
7. Järvel pole veel jääd.

Harjutus 129. Kirjutan osastava käände lõppu puuduva tähe.

t o s a s t a v a k ä ä n d e l õ p u l.

1. Meie majas elab mitu väikest tüdruku—.
2. Õpetaja andis mulle viis valge— vihiku—.
3. Kultuurihommikul kuulsime pioneeridelt huvitava— ettekanne—.
4. Vanaema kodus emale valge— rätiku—.
5. Harja oma uu— palitu—!

6. Sille ostis endale kaks punas— pliiatsi—.
7. Mu väike õde nägi täna õues varblas— ja haraka—.
8. Ants lahendas kiiresti mitu raske— ülesanne—.

Osastava käände lõpud.

Harjutus 130. Kirjutan laused. Sõnadele osastavas käändes (keda? mida?) tõmban joone alla ja lõpptähe kirjutan värviliselt.

t o s a s t a v a k ä ä n d e l õ p u l .

Kas sa nägid poisi hüpet (mida?)? Isa ei leidnud oma äket (mida?). Mul ei ole raamatut (mida?). Tütarlapse silmis ei olnud enam ühtegi pisarat (mida?). Ma nägin suurt lennukit (mida?). Kass püüdis hiirt (keda?).

Harjutus 131.

t o s a s t a v a k ä ä n d e l õ p u l .

Nimi- ja omadussõna	
Nimetav kääne kes? mis? missugune?	Osastav kääne keda? mida? missugust
tubli sõdur	tublit sõdurit
hoolas õmbleja	hoolast õmblejat
uus tahvel	uut tahvlit
osav lendur
hoolas korrapidaja
väike ratas
huvitav näide
suur lõke

Osastava käände lõpus ainsuses esineb väga tihti t.

Harjutus 132. Kirjutan lünka puuduva tähe (värviliselt).

Osastava lõpul on t.

Julge— lenduri— autasustati ordeniga. Ka meie nägime kuulsa— kindrali—. Ema ostis poest peenikes— suhkru—. Reet ostis endale kaks huvitava— raamatu— ja kolm viihiku—. Ma koorisin suur— kartuli— ja närisin ise magusa— porgandi—. Õde ostis täna kaks jämeda— küünal—, sest meil pole nüüd elektri—. Kas te olete näinud minu uuras—? Suvel ei tohi metsa teha suur— lõke—.

Pea meeles ja tarvitan ainult õigeid sõnavorme:

Mida?

Kartulit	korstnat
suhkrut	numbrit
keldrit	meetrit
vankrit	liitrit

Harjutus 133. Koostan ülaltoodud sõnadele lauseid.

Mida?

Näide: Väike Illi sõi kolm kartulit.

Pea meeles ja tarvitan ainult õigeid sõnavorme:

Mida? Missugust?

Akent	kaunist
peenart	katelt
küünalt	kukalt
hoolast	kannelt

Harjutus 134. Koostan ülaltoodud sõnadele lauseid.

Mida?

Näide: Mai-Liis peseb akent.

Harjutus 135. Kirjutan laused. Sõnadele osastavas käändes tõmban joone alla.

Täishäälik osastava käände lõpul.

Kas sa tunnend minu tarka venda (keda?)?

Ma sõin sooja suppi (mida?).

Tiiuke kartis konna (keda?).

Ära joo külma piima (mida?)!

Mul ei ole musta tinti (mida?).

Harjutus 136. Kirjutan sõna lõppu puuduva tähe ja sõna järele õige küsimuse.

Täishäälik osastava käände lõpul.

1. Pioneeridel on kaks punast lipp— (mida?).
2. Tädi kodus Enele sukk— ().
3. Kingsepp parandas Uno king— ().
4. Meie klassis on mitu eeskujulikk— pioneer— ().
5. Kas sa oled näinud must— lind— ().
6. Isa külastas naabruses elutsevat sepp— ().

Harjutus 137.

Täishäälik osastava käände lõpul.

kes? mis? missugune?	keda? mida? missugust
Lind	lindu
kell	kella
kass
maja
lill
tark koer
külm toit

Paljudes sõnades on osastava käände lõpul täishäälik.

Harjutus 138. Kirjutan vastused järgmistele küsimustele. Sulgudes oleva sõna panen vastuses osastavasse käändesse ja kriipsutan alla.

Osastav käände.

1. Keda Ilmar ootab? (vend)
2. Mida loeb isa? (ajaleht)
3. Mida te näete? (tank)
4. Mida sa ostad poest? (leib ja sool)
5. Mida ehitavad töölised? (uus elamu)
6. Keda armastavad nõukogude lapsed? (seltsimees Stalin)

Näide: Ilmar ootab venda.

Harjutus 139. Kirjutan laused. Sõnadele osastavas käändes tõmban joone alla ja lõpptähe kirjutan värviliselt.

d osastava käände lõpul.

Ma joon meeeldi head teed (mida?).
Õde õppis kuduma vööd (mida?).
Sammusin piki maanteed (mida?).
Meie aias oli mitu levkoid (mida?).
Lilli ostis poest kakaod (mida?).

Harjutus 140. Kirjutan tabeli. Jämendatult trükitud tähed kirjutan värviliselt.

d osastava käände lõpul.

Nimetav kes? mis?	Osastav keda? mida?
maa, töö, suu, soo, koi, krae, kantselei, mai, või, partei	maad, tööd, suud, sood, koid, kraed, kantseleid, maid, võid, parteid

Kui sõna lõpeb ainsuse nimetavas käändes pika täishäälikuga (maa, suu) või kaksiktäishäälikuga (koi, või), siis on ainsuse osastavas **d**.

Harjutus 141. Kirjutan kriipsu asemele õige tähe.

Õige täht.

Me kaitseme oma kodumaa—. Ilm oli pilves, taevas ei olnud kuu—. Sõideti mööda maantee—. Järvel ei ole veel

jää—. Meie koolimajas on kaks kantselei—. Tee töö— töö ajal, aja juttu jutu ajal! Mina ei ole näinud koi—. Looma-aias on mitu papagoi—.

d osastava käände lõpul.

Järgmistes sõnades: „lumi“, „meri“, „mõni“, „tuli“, „uni“, „veri“ on ainsuse osastava lõpp **d**.

Harjutus 142. Kirjutatan need sõnad osastavas käändes.

O s a s t a v k ä ä n e.

Lumi — lund (mida?)	tuli —
meri —	uni —
mõni —	veri —

Harjutus 143. Koostan lauseid sõnadest: „lund“, „merd“, „mõnd“, „tuld“, „und“ ja „verd“. Igale sõnale kaks lauset. Osastava käände lõpu **d** kirjutatan värviliselt.

Näide:

d osastava käände lõpul.

Küll sadas eile palju lund!

Harjutus 144. Kirjutatan kriipsu asemele **d** või **t**, nagu on nõutav.

K a s **d** v õ i **t**?

1. Meie aias kasvab mitu kõrge— puu— (mida?).
2. Metsatöölised tegid metsas tul— (mida?).
3. Kas sa tunnud seda uu— lenduri— (keda?)?
4. Minu õele kingiti kaks ilusa— raamatu— (mida?).
5. Meie lähedal on mitu suur— soo—, aga sel sügisel ei leidnud ma sealt ühtegi jõhvika— (mida?).

6. Sepikule pandi värske— või— (mida?).
7. Poisi käsi jooksis ver— (mida?).
8. Õpetaja tõi Avole viis valge— vihiku— (mida?).

Harjutus 145. Kirjutatan lünka õige sõna ja sõna järele õige küsimuse. Sõnad valin alt sulgudest.

M i k s T a l l i n n v a l m i s e i s a a ?

Vanasti, kui (mida?) ehitati, läks linna (kes?) kord Ulemiste (mille?) kaldale. Seal kohtas ta oma Väravavaht ütles : „Tallinnast tuleb võitmatu linn!“ Korruga kuulsid mehed järvest : „Küll saame näha!“

Uhel pimedal sügiseööl istus vaht kõrval ja kuulis korruga Tema ette ilmus hall ja küsis: „Kas Tallinn valmis?“ — „Ei ole,“ vastas väravavaht. „Kahju! Tahtsin proovida müüride tugevust. Tulen siis uuesti, kui valmis on.“

(väravavaht / Tallinna / järve / sõbrale / sõpra / häält / linna / linn / värava / samme / vanake)

Harjutus 146. Kirjutatan joone asemele kas **t** või **d** ja sõna järele õige küsimuse.

K a s d v õ i t ?

- Sõbrad imetlesid valge— öö—.
- Igatsesin näha ääretu— mer—.
- Kapten oli näinud mõn— ilusa— sadama—.
- Partisanid tegid metsas tul—.
- Talumees kündis niiske— maa—.
- Ema vaatas lapsukese haige— suu—.
- Koolis oodatakse igatsusega 1. mai—.
- Ma ei leidnud oma valge— krae—.

Harjutus 147. Kirjutan tabeli. Jämendatult trükitud tähed kirjutan värviliselt.

d j a t.

Nimetav (kes? mis?) Mitus	Osastav (keda? mida?) Ainsus
Kõik vihikud (mis?) mitmed lendurid (kes?) need raamatud (mis?) need lennukid (mis?)	neli vihikut (mida?) mitu lendurit (keda?) paar raamatut (mida?) kümme lennukit (mida?)

Neis nimisõnades on mitmuse nimetava (kes? mis?) lõpul **d**, aga ainsuse osastava (keda? mida?) lõpul on **t**.

Harjutus 148. Kirjutan kriipsu asemele **d** või **t**, nagu on nõutav.

K a s d v õ i t?

1. Hoolsa— õpilase— (kes?) lugesid raamatu— (mida?).
2. Lennuki— (mis?) tiirlesid õhus.
3. Meie majas elab mitu lenduri— (keda?)
4. Mul ei ole enam puhast paberi— (mida?).
5. Raamatu— (mis?) lebasid laual.
6. Viis lennuki— (mida?) tõusis õhku.
7. Meie kooli lõpetaja— (kes?) korraldasid ekskursiooni Viljandisse.
8. Mitu keskkooli lõpetaja— (keda?) astus õpetajate seminari.

Harjutus 149.

Kas d v õ i t?

1. Õpilase— (kes?) kohtasid oma endis— õpetaja— (keda?).
2. Tööka— noore— (kes?) taastasid linna.
3. Kas sa tunned seda tubli— töötaja— (keda?)?
4. Ilusa— auto— (mis?) sõitsid linnast välja.
5. Meie vabrikul on neli uu— auto— (mida?).
6. Minu vend teeb raske— töö— (mida?).
7. Virga— tüdruku— (kes?) kaevasid maa— (mida?).
8. Osava— kangru— (kes?) kudusid riie— (mida?).
9. Kas te kuulsite tütarlapse heleda— hääl— (mida?)?
10. Tugeva— kahuri— (mis?) sundisid vaenlase taga-
nema.

Harjutus 150. Harvendatult trükitud sõnade järele kirjut-
tan õige küsimuse.

Vaene mees.

Korra elasid rikas mees ja vaene mees. Rikkal olid suured põllud ja laiad väljad, vaesel aga väike põllulapike. Sügisel tuli külm ja võttis vaesel viimase kui rukkitera ära. Hädaga läks mees viimaks külma taga otsima. Rändas põhja poole, kuni nägi eemal üksikut peret. Vana-külma polnud kodus, oli vaid naine. Ta käskis meest õhtuni oodata.

Õhtul tuli külm poistega koju. Mees kurtis talle oma häda. Vana-külm kuulas mehe juttu pealt. Pojad tulid ka külameest vaatama. Kõigil oli kahju vaesest mehést. Vana-külm andis mehele musta kotikese ja ütles: „Kui sul rõoga vaja on, siis ava kott ja kohe saad kõik, mida tahad!”

Mees tänas ja läks oma teed.

Sisseütlev kääne.

Harjutus 151. Kirjutan järgmised laused. Harvendatult trükitud sõnad kriipsutan alla ja jämendatult trükitud lõpu kirjutan värviliselt.

Sisseütlev kääne.

Töölised ruttasid v a b r i k u s s e (kuhu? millesse?).
Ema sõnad mõjusid väga l a p s e s s e (kellesse?).
Poiss lõi kirve p u s s e (kuhu? millesse?).
Lapsed istusid a u t o s s e (kuhu? millesse?).
Õpetaja tuli k l a s s i (kuhu? millesse?).
Isa sõitis l i n n a (kuhu? millesse?).

Kui sõna vastab küsimusele **kellesse? kuhu? millesse?**, siis on ta **sisseütlevas** käändes. Sisseütleva käände lõpp on harilikult **-sse**.

Harjutus 152. Kirjutan sulgudes olevad sõnad sisseütlevas käändes.

Sisseütlev kääne.

1. Pioneerid läksid (männik) suusatama.
2. Õpilane kirjutas (kaustik) luuletuse.
3. Pidupäeval kogunes (koolimaja) palju inimesi.
4. Reisijad astusid (lennuk).
5. (Käitis) vajati masinakirjutajat.
6. (Taevas) ilmusid tumedad pilved.
7. Varblane lendas (pesa).
8. (Kivi) puuriti auk.
9. Haavatud viidi (haigla).
10. Kõik ma panin (paber), raiusin kõik (raamat).
11. Pall läks (aken).
12. Kalevipoeg laulis lehed (lepik), kukulinnud (kuusik).

Harjutus 153. Koostan lauseid. Antud sõnad asetan sisseütlevasse käändesse. Sõnale sisseütlevas käändes tõmban joone alla.

S i s s e ü t l e v k ä ä n e .

(kellesse? kuhu? millesse?)

Pudel, aken, paber, müts, kell, peegel, kahur, kapp, toop.
Näide: Ema kallas piima pudelisse.

Harjutus 154. Kirjutan sulgudes olevad sõnad sisseütlevas käändes.

K u h u ?

1. Lapsed läksid (mets) marjule.
2. Marjad pandi (korv).
3. Õpilased lähevad (klass).
4. Vahetunnil läheme (koridor).
5. Panin uue kuue (kapp).
6. Kärbes lendas (tindipott).
7. Lusikas kukkus (piimakauss).
8. Ema, luba mind (õu) mängima!
9. Kas ma pean juba tulema (tuba)?
10. Panin kindad (tasku) ja salli (koolikott).
11. Vares tegi pesa (kaselatv).

Harjutus 155. Kirjutan sulgudes olevad sõnad sisseütlevas käändes.

K e l l e s s e ? M i l l e s s e ? K u h u ?

K o o n d u s .

Meie (salk) võeti vastu uusi pioneere. Kogunesime kommunistlike noorte (tuba). (See ruum) oli tulnud palju noori.

Kõneleja astus (kõnetool). Kuulajad suhtusid (kõne) tähelepanelikult. (Pioneerid) jättis koosolek üleva mulje. Ka meie (vanemad) jättis rühmakoondus hea mulje.

Seesütlev kääne.

Harjutus 157. Kirjutan laused. Jämendatult trükitud sõna kriipsutan alla ja sõna lõpu kirjutan värviliselt.

Seesütlev kääne.

Maja s (kus? milles?) lõpetati remont.

Metsa s (kus? milles?) saeti puid.

Õuna s (milles? kus?) on seemned juba valminud.

Selles **õpilase s** (kelles?) on palju elurõõmu ja püsivust.

Minu **sõbra s** (kelles?) leegitseb suur isamaa-armastus.

Kui sõna vastab küsimusele **kelles? milles? kus?**, siis on ta **seesütlevas** käändes.

Harjutus 158. Kirjutan sulgudes olevad sõnad seesütlevas käändes. Sõna järele kirjutan küsimuse.

Seesütlev kääne.

1. Sportlased suusatasid (mets).
2. (Õis) oli mesilane.
3. (Raamat) oli huvitavaid pilte.
4. (Lepik) on kevadel palju lilli.
5. Minu (king) on auk.

Harjutus 159. Kirjutan sulgudes olevad sõnad seesütlevas käändes.

Seesütlev kääne.

Kelles? Milles? Kus?

Nõukogude (Liit) hoolitsetakse noorte eest väga. Meie pioneerirühm viibis (laager) kolm nädalat. Elasime (kaunis puhkekodu). Iga päev suplesime (meri) ja jalutasime (park). Meid toitlustati neli korda (päev). Kella 5 ja 7 vahel viibisime (saal) ja kuulasime raadiot. Käisime ka (raamatukogu) raamatuid laenutamas.

Harjutus 160. Kirjutan järgneva pala. Harvendatult trükitud sõnadele tõmban joone alla ja sõna järele sulgudesse kirjutan küsimuse.

Üksteist päeva taigas.

Kolm Nõukogude Liidu naislendurit lendas Moskvast Kaug-Idasse. Lendurid asusid lennukisse ja sõit algas. Sõideti enam kui 6000 km. Paagis lõppes bensiin. Lennuk pidi maanduma. Üks naislendureist hüppas langevarjuga alla ja maandus suures metsas. Ta oli täiesti üksi. Esimese öö veetis ta taigas. Neljandal päeval nägi ta lennukeid, need lendasid lõunasse. Naislendur läks samas suunas. Mõne päeva pärast kohtaski ta lennukit ja lendureid. Suure rõõmuga asuti lennukisse ja sõit algas Moskvasse.

Alaltütlev kääne.

Harjutus 161. Kirjutan laused. Jämendatult trükitud sõnad kriipsutan alla. Sõna lõpu kirjutan värviliselt.

Alaltütlev kääne.

Ma sain **isa lt** (kellelt?) uued suusad.
Meie salk sai **pioneerijuhilt** (kellelt?) kiita.
Poiss kukkus **toolilt** (millelt?) maha.
Raamatu lt (millelt?) võeti määndunud paber.

Kui sõna vastab küsimusele **kellelt? millelt?**, siis on tn **alaltütlevas** käändes.

Harjutus 162. Kirjutan sulgudes olevad sõnad alaltütlevas käändes.

Alaltütlev kääne.

1. (Sõdur) oodati kangelastegu.
2. (Lennuk) visati pomme vaenlase kindlustustele.
3. Mu onu pääses hukkuvalt (laev).
4. Lapsed said (ema) maiustusi.
5. Kinnominekuks paluti (direktor) luba.
6. Sain oma (sõber) raamatu.

Harjutus 163. Koostan lauseid järgmistest alaltütlevas käändes olevatest sõnadest. Sõna järele kirjutan küsimuse.

Alaltütlev kääne.

Katuselt, tankilt, õpetajalt, sõbralt, laevalt, linnult, tööliselt, palitult, sepalt, korrapidajalt.

Kaasaütlev kääne.

Harjutus 164. Kirjutan laused. Jämendatult trükitud sõnadele tõmban joone alla. Sõna lõpu kirjutan värviliselt.

K a a s a ü t l e v k ä ä n e.

1. Kalurid sõitsid **paadi ga** (mille ga?) merele.
2. Ma õppisin koos **sõbra ga** (kelle ga?).
3. Käisin **Muri ga** (kelle ga?) karjas.
4. Laine juuksed on seotud punase **paela ga** (mille ga?).
5. Antsu õde mängib **nuku ga** (mille ga?).
6. Õpetaja kirjutas tahvlile **kriidi ga** (mille ga?).
7. Mis on juhtunud sinu uue **kinga ga** (mille ga?)?

Kui sõna vastab küsimusele **kellega? millega?**, siis on ta **kaasaütlevas** käändes. Kaasaütleva käände lõpp on **-ga**.

Harjutus 165. Kirjutan sulgudes olevad sõnad kaasaütlevas käändes. Sõnale kaasaütlevas käändes tõmban joone alla.

K a a s a ü t l e v k ä ä n e.

1. Käisin (taat) metsast puid vedamas.
2. Haige sõitis (auto) haiglasse.
3. Minu (vend) on lõbus vestelda.
4. Väike pioneer rõõmustas (laul) oma seltsimehi.
5. Kaunistasime klassi (loosung).
6. Ema tõi piima (kann) lauale.
7. Üllatasin ema kauni (kink).
8. Kas sa tuled ka (õppimine) hästi toime?

Harjutus 166. Koostan lauseid. Sõnale kaasaütlevas käändes tõmban joone alla.

Kaasaütlev kääne.

Vennaga, linnuga, raamatuga, leivaga, lumega, päikesega, aastaga, palliga, masinaga, veduriga, autojuhiga, ajalehega.

Näide: Läksin kinno koos vennaga (kellega?).

Ilmaütlev kääne.

Harjutus 167. Kirjutan järgnevad laused. Harvendatult trükitud sõnad kriipsutan alla, lõpu **-ta** kirjutan värviliselt.

Ilmaütlev kääne.

Poiss läks karja koerata (kelleta?).

Mees jäi hobuseta (kelleta?).

Ma jäin täna pimata (milleta?).

Õpilane ei lähe kooli ramatuta (milleta?).

Keegi ei ela veeta (milleta?).

Mul on kodus igav olla õeta (kelleta?).

Kui sõna vastab küsimusele **kelleta? milleta?**, siis on ta **ilmaütlevas** käändes.

Harjutus 168. Kirjutan sulgudes olevad sõnad ilmaütlevas käändes. Ilmaütleva käände lõpu **-ta** kirjutan värviliselt.

Ilmaütlev kääne.

Maad ei kaevata (labidas).

Kooli ei minda (pliiats).

Poiss jäi noorelt (isa).
Uus maja on veel (katus).
Kevad ei ole (lill).
Ära mine välja (mantel)!
Taim ei kasva (valgus).
Kas sa käisid (sõber) kinos?
Keegi ei või olla (töö).
Ära jäta kuube (nööp)!

Harjutus 169. Koostan lauseid. Sõnadele ilmaütlevas käändes tõmban joone alla ja sõna lõpu kirjutun värviliselt, sulgudesse kirjutun küsimuse.

Vihmata, kellata, autota, lambata, tervisetä, töötä, lumeta, pannita, majata, prillita, püssita.

Näide:

Ilmaütlev käänne.

Vihmata (milleta?) ei kasva rohi.

Harjutus 170. Kirjutun kriipsu asemele õige lõpu.

K ü n d m a s .

Isa kündis Kõrvi— (kellega?) väljal. Maa— (millesse?) tekkisid sirged vaod. Naabripõllul nägi isa traktori— (mida?) kündmas. Isa peatas hobuse, et kõnelda traktori-juhi— (kellega?). Hobune muutus rahutuks, ta ei tahtnud olla töö— (milleta?). Isa lõpetas künni ja läks hobuse— (kellega?) koju. Hobuse viis ta kopli— (kuhu?)

Pärast õhtusööki heitis isa kohe voodi— (kuhu?).

Harjutus 171. Kirjutun tabeli. Jämendatult trükitud sõnad ja sõnaosad kirjutun värviliselt.

K ä ä n a m i n e.

Ainsus.

Käände nimetus	Küsimus	Käänete (sõna) lõpud
Nimetav	kes?	kalur
Omastav	kelle?	kaluri
Osastav	keda?	kaluri t
Sisseütlev	kelle sse?	kaluri sse
Seesütlev	kelle s?	kaluri s
Alaltütlev	kelle lt?	kaluri lt
Kaasaütlev	kelle ga?	kaluri ga
Ilmaütlev	kelle ta?	kaluri ta

Mitmus.

Käände nimetus	Küsimus	Käänete (sõna) lõpud
Nimetav	kes?	kalurid
Omastav	kelle?	kalurite
Osastav	keda?	kalureid
Sisseütlev	kelle sse?	kalurite sse
Seesütlev	kelle s?	kalurite s
Alaltütlev	kelle lt?	kalurite lt
Kaasaütlev	kelle ga?	kalurite ga
Ilmaütlev	kelle ta?	kalurite ta

Käänete lõpud **-sse**, **-s**, **-lt**, **-ga**, **-ta** liituvad omastava käände külge.

Harjutus 172. Kirjutan järgneva pala. Jämendatult trükitud sõna järele kirjutan sulgudesse õige küsimuse.

Meie kiisu.

Meil oli väike **kiisu** (). Ta meeldis kõigile. Aga meie Muri ei armastanud **kiisut** (). Parema meelega hoidus ta **kiisu** () eest kõrvale. Aga **kiisusse** () ei puutunud need koera vigurid sugugi. Kuid **kiisus** () kasvas siiski aegamööda ebasõbralikkus koera vastu. Kui **kiisult** () küsiti: „Kus koer on?“, siis tõmbas kiisu küüru selga ja muutus vihaseks. Eriti armastas **kiisuga** () mängida väike Ants. Õhtuti oli poisiga kohe raske. Ta ei tahtnud jääda **kiisuta** () magama.

Harjutus 173. Kirjutan tabeli. Vaatan, milliseid kään- deid saab moodustada o m a s t a v a käände järgi.

Käänata: vana tool.

Ainsus.

Käände nimi	Küsimus	Käänete lõpud
Omastav	mille?	vana tooli
Sisseütlev	mille sse?	vana sse tooli sse
Seesütlev	mille s?	vana s tooli s
Alaltütlev	mille lt?	vana lt tooli lt
Kaasaütlev	mille ga?	vana tooli ga
Ilmaütlev	mille ta?	vana tooli ta

Mitmuse nimetav

mis?

vana d tooli d

Mitmus.

Käände nimi	Küsimus	Käänete lõpud
Omastav	mille?	vanade toolide
Sisseütlev	mille sse?	vanade sse toolide sse
Seesütlev	mille s?	vanade s toolide s
Alaltütlev	mille lt?	vanade lt toolide lt
Kaasaütlev	mille ga?	vanade toolide ga
Ilmaütlev	mille ta?	vanade toolide ta

Harjutus 174. Kirjutan tabelis ainsuse omastavas käändes olevad sõnad ainsuse kaasaütlevasse käändesse.

K a a s a ü t l e v k ä ä n e .

Ainsus.

Omastav kelle? mille?	Kaasaütlev kellega? millega?
Soo	sooga
jää	
kelgu	
muti	
lamba	
sambla	
kepi	
saapa	
kaika	
männi	
pardi	
jutu	
koi	
pildi	
raamatu	

Mitmus.

Omastav kelle? mille?	Kaasaütlev kellega? millega?
Soode jääde kelkude muttide lammaste sammalde keppide saabaste kaigaste mändide partide juttude koide piltide raamatute	soodega

Harjutus 175. Kirjutun tabelis antud sõnad sisseütlevasse käändesse.

Sisseütlev kääne.

Ainsus.

Omastav kelle? mille?	Sisseütlev kellesse? millesse?
Sepa hundi pommi	sepasse

Omastav kelle? mille?	Sisseütlev kellesse? millesse?
lipu kulli püssi tiigi puu sõbra adra vabriku krae lille	

Mitmus.

Omastav kelle? mille?	Sisseütlev kellesse? millesse?
Seppade huntide pommide lippude kullide püsside tiikide puude sõprade atrade vabrikute kraede lilled	seppadesse

Harjutus 176. Kirjutan eelmise tabeli nii, et sõnad omastavas käändes kirjutan algul ainsuse ilmaütlevas ja siis mitmuse ilmaütlevas käändes.

Harjutus 177. Kirjutan järgneva pala. Harvendatult trükitud sõnade järele kirjutan õiged küsimused.

Kluttkõrv.

I.

Kluttkõrv ehk Klutt oli ühe noore jänese (kelle?) nimi. Kluttkõrv elas oma emaga () soos (). Ema läks toitu otsima, aga Klutt jäi pesasse (). Tal hakkas emata () igav. Jänese () hüppas pesast välja. Läheduses kasvavalt puult () tõusis lendu imelik lind. Siis nägi Klutt hiirt (), kes millegi pärast oli väga ärevuses.

II.

Jänese () läks kaugemale. Äkki sattus ta kokku suure musta maoga (). Jänese kohkus. Klutt tahtis küll proovida oma jalgade () kiirust, aga asjata. Madu haaras jänese () kinni. Kluti hädakisa () kuulis ema. Ema võttis kokku kogu oma jõu ja tahtis poega () päästa. Ema peksis meeleheitlikus vihas käppadega () madu. Madu laskiski jänese poja () lahti. Klutt ja ema põgenesid kiiresti metsa ().

Harjutus 178. Järgnevas palas kirjutan sulgudes olevad sõnad nii, nagu on õige.

Vana hobune.

I.

Sellest on möödunud juba mitu (aasta), kui juhtus järgmine lugu. Me töötasime isaga (aed). Isa kaevas (maa) ja mina rehitsesin (peenar). Minu õde Liina mängis (liiv). Äkki jooksis me juurde vana koer Poiku. Ta võttis (hammas) isa kuuesiilust kinni ja hakkas teda rebima. Isa lõi labida (maa) püsti ja järgnes koerale.

II.

Isa jõudis (koer) maanteele. Seal peksis keegi mees oma vana (hobune). Tee oli põhjatu ja koorem oli vajunud (pori). Hobune ei jaksanud (koorem) sealt välja tõmmata. Koer hakkas (mees) peale haukuma. Isa vaatas (hobune) lähemalt. Siis tundis isa oma vana (hobune), kelle ta mõne aasta eest laadal ära müüs. Mehed aitasid hobusel koorma (pori) välja tõmmata.

Harjutus 179. Täidan lüngad. Sõna järele, mille asetan lünka, kirjutan õige küsimuse.

Tulekahju turbarabas.

(Lugemikust.)

Meie küla lähedal oli suur Sellest rabast korjasid kõik elanikud seinte toppimiseks. Karja ei lastud. Ka kartsid minna rabasse.

Kord oli kuiv suvi. Rohi kõrbes ja rabagi kuivas ära. Inimesed hakkasid loomi karjatama. Kord tegid poisid karjas Tulest süttis kogu raba. Külavanem jook-

sis majast ja kutsus raba kustutama. Raba põles kolm, alles vihm suutis tule kustutada.

Harjutus 180. Kirjutan harjutuses kriipsu asemele õige tähe.

S o o.

Soo— (mida?) ei ole enam tunda. Kollendavad viljavälja— (mis?), haljendavad nurme— (mis?), isegi ilus sindlikatuse— (millega?) maja ühes muude hoonete— (millega?) pakuvad meeldivat pilti. Viljaväljade— (millelt?) kajab laul. Rukkilõikaja— (kes?) liiguvad pikkade ridadena. Endis— läbipääsematu— soo— (mida?) ei ole enam, Soost lookleb nüüd maantee läbi.

Harjutus 181. Lõpetan tabelis sõna „ratas“ käänamise. Jämedatult trükitud tähed kirjutan värviliselt.

K ä ä n a m i n e.

Käänded	Küsimused	Ainsus	Mitmus
Nimetav	mis?	ratas	rattad
Omastav	mille	ratta	rataste
Osastav	mida?	ratast	rattaid
Sisseütlev	millesse?	rattasse	ratastesse
Seesütlev	milles?
Alaltütlev	millelt?
Kaasaütlev	millega?
Ilmaütlev	milleta?

Harjutus 182. Käänan eelmise tabeli eeskujul: „mõte“, „ketas“, „rukis“, „mätas“.

Harjutus 183. Lõpetan tabelis sõna „tark“ käänamise.

K ä ä n a m i n e .

Käanded	Küsimused	Ainsus	Mitmus
Nimetav		tark	targad
Omastav		targa	tarkade
Osastav		tarka	tarku
Sisseütlev		targasse	tarkadesse
Seesütlev	
Alaltütlev	
Kaasaütlev	
Ilmaütlev	

Harjutus 184. Käänan eelmise tabeli eeskujul: „virk“, „oder“, „sõber“, „ader“.

Harjutus 185. Käänan sõnu: „lipp“, „kepp“, „lapp“ neljas käändes.

K ä ä n a m i n e .

Ainsus.

Käanded	Sõnad
Nimetav (mis?)	lipp, kepp, lapp
Omastav (mille?)	lipu,
Osastav (mida?)	lippu,
Sisseütlev (millesse?)	lipusse,

Mitmus.

Käänded	Sõnad
Nimetav (mis?)	lipud, kepid, lapid
Omastav (mille?)	lippude,
Osastav (mida?)	lippe,
Sisseütlev (millesse?)	lippudesse,

Harjutus 186. Käänan sõnu: „kütt“, „mutt“, „vutt“ neljas käändes.

K ä ä n a m i n e.

Ainsus.

Käänded	Sõnad
Nimetav (kes?)	kütt, mutt, vutt
Omastav (kelle?)	küti,
Osastav (keda?)	kütti,
Sisseütlev (kellesse?)	kütisse,

Mitmus.

Käänded	Sõnad
Nimetav (kes?)	kütid, mutid, vutid
Omastav (kelle?)	küttide,
Osastav (keda?)	kütte,
Sisseütlev (kellesse?)	küttidesse,

Harjutus 187. Käänan sõnu: „nukk“, „tikk“, „pakk“.

K ä ä n a m i n e.

Ainsus.

Käänded	Sõnad
Nimetav (mis?) Omastav (mille?) Osastav (mida?) Sisseütlev (millesse?)	nukk, tikk, pakk nuku, nukku, nukusse,

Mitmus.

Käänded	Sõnad
Nimetav (mis?) Omastav (mille?) Osastav (mida?) Sisseütlev (millesse?)	nukud, tikud, pakid nukkude, nukke, nukkudesse,

Harjutus 188. Kirjutān sulgudes olevad sõnad mitmuses.

M i t m u s .

1. (Pikk latt) on aia ääres.
2. Minu õe lelud on (nukk, kukk ja kepp).
3. (Sukk, sokk ja rätt) on nõõril.
4. Majadel lehvivad (punane lipp).
5. (Kott) olid aidas ja (rott) pugesid sisse.

6. (Sepp ja kütt) läksid koosolekule.
7. (Kokk) panid (pott) pliidile.
8. Meie kassil on valged (käpp).

Harjutus 189. Kirjutatan kriipsu asemele **p** või **pp**.

K a s p v õ i p p ?

1. Se—a käed on tugevad.
2. Meie külas on kaks osavat se—a.
3. Majavalitseja ostis uue li—u.
4. Kas teil ei ole li—u?
5. Ma leidsin ilusa nu—u.
6. Vanaisa kepil ei ole nu—u.
7. Le—a ladvas oli linnupesa.
8. Maja taga kasvab mitu le—a.
9. Ka—a sees on vesi.
10. Vanaema pesi ka—a.

Harjutus 190. Kirjutatan kriipsu asemele **t** või **tt**.

K a s t v õ i t t ?

1. Ko—i sees on nisuterad.
2. Ema nõelus ko—i.
3. Isa ostis uue ke—i.
4. Meil ei ole ke—i.
5. Tädi kinkis mulle ilusa ma—i.
6. Naabritalus on mitu vanaaegset ma—i.
7. Õpetaja jutustas meile ilusa ju—u.
8. Ära aja tühja ju—u!
9. Isa tõi metsast uue la—i.
10. Raadioantenniks vajati pikka la—i.

Harjutus 191. Kirjutan kriipsu asemele **k** või **kk**.

K a s k v õ i k k ?

1. Ema riputas nõõrile märja su—a.
2. Aili kodus su—a.
3. Ajasin ku—e kuuri.
4. Ära löö ku—el
5. Tisler võttis pruuni la—ipudeli.
6. Tööstusse toodi la—i.
7. Lukksepp tegi uue lu—u.
8. Isa ostis kaks uut lu—u.

Harjutus 192. Koostan lauseid järgmistest sõnadest: lapi — lappi, supi — suppi, tiku — tikku, siku — sikku, püti — pütti, roti — rotti. Need sõnad kriipsutan alla.

Pealkirjaks: L a u s e t e k o o s t a m i n e .

Harjutus 193. Kirjutan järgnevad laused. Sulgudes olevad sõnad kirjutan mitmuses ja kriipsutan nad alla.

Mitmus.

1. (Kepil) on ilusad nupud.
2. (Kütiga) on lõbus vestelda.
3. Need on (sepa) tööriistad.
4. Raskete (pakiga) on halb reisida.
5. Vanaisa tõi (kapaga) kalja.
6. Ärge torkige toitu (näpuga)!
7. Kõigil (kapil) on lukud ees.
8. (Potis) keevad kapsad.
9. (Kotis) oli palju ilusat nisu.
10. Ära käi põrandal (sokiga)!

11. Kas andsite (sikule) süüa?

12. (Pütis) hoitakse piima.

Näide: Keppidel on ilusad nupud.

Harjutus 194. Käänan sõnu: hüpe, kate, lõke.

K ä ä n a m i n e.

Ainsus.

Käänded ja küsimused	Sõnad
Nimetav (mis?)	hüpe, kate, lõke
Omastav (mille?)	hüppe,
Osastav (mida?)	hüpet,
Sisseütlev (millesse?)	hüppesse,

Mitmus.

Nimetav (mis?)	hüpped, katted, lõkked
Omastav (mille?)	hüpete,
Osastav (mida?)	hüppeid,
Sisseütlev (millesse?)	hüpetesse,

Harjutus 195. Kirjutan sulgudes olevad sõnad nii, nagu on vajalik.

Kolhoosnik ostis uue (äke). Kellasepp parandas kella (riike). Pioneerid süütasid (lõke). Õpetaja oli poiste ühise (ettevõtte) poolt. Lapsed leidsid ilusa (kepp). Isa ostis raadioantenniks pika (latt). Ma leidsin huvitava (mõte). Vanaema kinkis Ellile sünnipäevaks (nukk). Lambad magasid karjamaal (lepp) all.

PÖÖRDSÕNA MUUTEID LAUSES.

Harjutus 196. Kirjutan harjutuse. Harvendatult trükitud sõnadele tõmban joone alla.

Veetilga elukäik.

Mere rüpes tantsisid väikesed veetilgad. Uks neist püüdis ikka kõrgemale karata. Ta palus päikest, et see ta üles tõmbaks. Päike saatis oma kiired alla. Nad võtsid veel hulga teisigi tilku kaasa.

Sõnad: „tantsisid“, „püüdis“, „palus“ jne. näitavad tegevust. Tegevust näitavad sõnad on **pöörd sõnad**.

Harjutus 197. Jämendatult trükitud sõnaosadele tõmban joone alla.

Pöörd sõna muuted.

Olevik	Minevik
Ma kirjutan, mängin	Ma kirjutasin, mängisin
Sa kirjutad,	Sa kirjutasid,
Ta kirjutab,	Ta
Me kirjutame,	Me
Te kirjutate,	Te
Nad kirjutavad,	Nad

Harjutus 198. Kirjutan tegevust näitavad sõnad (pöörd sõnad) olevikus ja minevikus. Sõna lõpud kirjutan värviselt.

Pöördsõna muuted.

Olevik	Minevik
Ma õpin	Ma õppisin
Sa	Sa
Ta	Ta
Me	Me
Te	Te
Nad	Nad

Pöördsõna muutmist nimetatakse **pööramiseks**.

Harjutus 199. Kirjutan järgneva pala. Pöördsõnadele tõmban joone alla.

Kraavikaevajad.

Väledasti käivad kraavikaevajate labidad, tõusevad turjad ja vajuvad käed. Pehme, sitke mulla ajavad nad hunnikusse. Kidurad põõsakesed kisuvad nad välja. Hall vanamees seob põõsad puntrasse, poeg teeb koormat. Kraavid imuvad musta sogast vett täis, neid mööda liigub vesi jõe poole.

Harjutus 200. Kirjutan järgneva pala. Pöördsõnad kirjutan olevikus ja kriipsutan nad alla.

Vanaema aed.

Maja ees tee ääres oli väike aiake, kus kasvas roosipõõsas. See põõsas läks iga aastaga suuremaks. Seal kasvas ka

suur õunapuu. Aia ääres seisis kolm ploomipuud, mille marjad maitsesid toorelt päris hästi. Kuidas nad valmilt maitsesid, seda ma ei tea, sest nad lõppesid alati enne otsa, kui küpseks said.

Harjutus 201. Kirjutan lünka ühe pöörd sõna. Sõnad valin alt sulgudest.

Karupojad.

Kui karupojad päikest ja metsa, nad rõõmsaks ja lumes hullama. Nad olid ju lume all koopas ja nüüd alles esimest korda vabasse maailma. Inimesi nägid karupojad esimest korda ega neid sugugi. Emakaru polnud neid veel inimesi kartma.

(hakkasid / muutusid / nägid / sattusid / õpetanud / kartnud / sündinud)

Harjutus 202. Kirjutan lühilause t e g a, mida õpilane teeb koolis.

Mida õpilane teeb koolis.

Õpilane läheb kooli. Õpilane paneb riided rieteruumi. Õpilane astub klassi. (Jätkan ise.)

Harjutus 203. Kirjutan palakeses olevad pöörd sõnad olevikus. Muudetud sõnadele tõmban joone alla.

Põdraema.

Kord pakasel ajal ööbis põdraema vasikaga tihedas haavapadrikus. Hakkas koitma. Taevas tõmbus roosaks ja

mets seisis valgena ja vaiksena. Peenike läikiv härmatis kattis oksti ja põtrade selgi. Põdrad tukkusid.

Järsku kuuldus kuskilt õige lähedalt lumekrudin. Põdra-ema muutus valvsaks. Midagi halli vilksatas puude vahelt.

Harjutus 204. Kirjutun tabeli. Jämendatult trükitud sõnad kirjutun värviliselt.

K ü s i m u s i.

Ainsus	Mitmus
Kas ma töötan?	Kas me töötame?
Kas sa õpid?	Kas te õpite?
Kas ta joonistab?	Kas nad joonistavad?

Harjutus 205. Lõpetan tabelis poolikud sõnad ja laused. Lause lõppu panen õige märgi.

K ü s i m u s i.

Ainsus	Mitmus
Kas ma sõidan?	Kas me
Kas sa võta
Kas ta valva
Kas ma
Kas
Kas

Harjutus 206. Kirjutan järgnevad laused mitmuses.

Ainsus ja mitmus.

I.

Ainsus. 1. **Ma** hakkam nüüd maale sõitma.
Mitmus. **Me** hakkame nüüd maale sõitma.

2. Miks **sa** jooksed nii kiiresti?
.....

3. Küll **ta** laulab hästi!
.....

II.

1. Kas **sa** jõid juba piima?
.....

2. **Sa** jätsid täna oma töö tegemata.
.....

3. **Ta** käib nüüd keskkoolis.
.....

Harjutus 207. Kirjutan laused mitmuses.

Mitmus.

Tütarlaps mängib õues. Ta otsib kivikesi. Ta viskab kivikesed jõkke. Siis tütarlaps läheb metsa. Siin lind laulab. Varane lill juba õitseb. Väike orav hüppab okstel. Puude vahelt vilksatab jänes. Ta kardab. Tütarlaps korjab lilli ja viib need koju. Nüüd lill lõhnab toas ja rõõmustab inimesi.

JAATAV JA EITAV KÕNE.

Harjutus 208. Kirjutan pöörd sõnade tabeli ja kriipsutan alla jämendatult trükitud tähed.

Jaatav kõne	Eitav kõne
Ma õpin. Sa õpid. Ta õpib. Me õpime. Te õpite. Nad õpivad.	Ma ei õpi. Sa ei õpi. Ta ei õpi. Me ei õpi. Te ei õpi. Nad ei õpi.

Harjutus 209. Moodustan jaatavaist lauseist eitavaid lauseid.

Jaatav kõne

Ma loen.
 Sa sööd.
 Ta kõnnib.
 Me laulame.
 Te võtate.
 Nad mängivad.

Eitav kõne

Ma ei
 Sa ei
 Ta ei
 Me ei
 Te ei
 Nad ei

Harjutus 210. Kirjutan järgnevad laiendamata lihtlauseid eitaval kujul.

Eitavad laused.

Te kannate. Nad mõtlevad. Ma julgen. Me tuleme. Sa sööd. Ta naeratab. Ma magan. Ta kukub. Me hüppame. Te

lökkate. Nad rikuvad. Sa imestad. Nad kütavad. Sa nõuad.
Ma tukun. Ta mõtleb. Te sõidate.

Näide: Te ei kanna. Nad ei mõtle.

Harjutus 211. Kriipsutan alla jämendatult trükitud kaashäälikud.

Pöörd sõnade muutmine.

Sa ei anna.	Ei tohi anda.
Ära murra!	Ei suuda murda.
Ta ei künna.	Ei oska künda.
Ma ei tule.	Ei saa tulla.
Ole tõsine!	Ei saa olla.
Ära mine!	Ei maksa minna.

Harjutus 212. Koostan laiendatud lihtlauseid allantud sõnadega:

Lauseid.

Anna, anda, ole, olla, mine, minna, tule, tulla, murra, murda, künna, künda.

Harjutus 213. Kirjutan lünkadesse nn või nd, rr või rd, l või ll, n või nn ja kriipsutan need alla.

Lauseid.

Ma ei saa täna teile tu—a, sest mul on vaja kesapõldu kü—a. Kü—a vagu lõpuni! Mi—e aeda, aga ei tohi lilli mu—a! O—e siis tõsine, kui on põhjust tõsine o—a! A—a lapsele piima juua, sest vett ei tohi talle a—a! Mi—e kohe poodi, sest pärast ukse sulgemist ei saa enam poodi mi—a.

Harjutus 214. Kriipsutan alla jämendatult trükitud kaas-
häälikud.

Pöördsõnade muutmine.

Ma ei võta.	Ei jaksa võtta.
Ma ei peta.	Ei tohi petta.
Ma ei küta.	Ei ole vaja kütta.
Ma ei kata.	Ei raatsi katta.
Ära jäta!	Ei taha jätta.
Ära nuta!	Ei maksa nutta.

Harjutus 215. Koostan laiendatud lihtlauseid allantud
sõnadega.

Lauseid.

Nuta, nutta, kata, katta, jäta, jätta, küfa, kütta, peta,
petta, võta, võtta.

Harjutus 216. Kirjutan lünka puuduva t või tt.

t või tt.

Võ—a korv ja aita emal kartuleid võ—a! Jä—a kass
rahule! Võiksid kassi rahule jä—a!

Pole enam vaja ahju kü—a, kü—a ainult pliiti!

Ka—a laud kiiremini! Nii hilja pole enam vaja lauda
ka—a!

Ära nu—a, väike sõber, ei enam ole vaja nu—a!

MA-TEGEVUSNIMI.

Harjutus 217. Kirjutan laused ja kriipsutan alla jämen-
datult trükitud tähed.

ma-tegevusnimi.

1. Poisid pidid ruttama (mida tegema?).
2. Eevi õpib joonistama (mida tegema?).
3. Õpilased läksid saali võimlema (mida tegema?).
4. Kass on väle hüppama (mida tegema?).

Pöördsõna vormi, mis vastab küsimusele **mida tegema?**, nimetatakse **ma-tegevusnimeks**.

ma-tegevusnimi on pöördsõna üks põhivorm.

Harjutus 218. Kirjutan pöördsõnu ma-tegevusnimes.
Püüan leida vastandsõnu.

ma-tegevusnimesid.

1. leidma	kaotama
2. avama	sulgema
3. andma	võtma
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.

Harjutus 219. Kirjutan välja järgnevast palast kõik ma-tegevusnimed. Pealkirjaks panen: **ma - tegevusnimed**.

J ä ä m i n e k .

Jääpangad hakkasid mürinal liikuma. Kõik ruttasid jõe äärde vaatama jääminekut. Laura hüppas kaldaäärsele jää-tükile. Nüüd sündis midagi, mis sundis karjatama kaldal-viibijaid ja pani tarduma vere Pritsu südames. Jäätükk eemaldus kaldast ja hakkas veskitammi poole ujuma. Laura hakkas kalda poole jooksmas. Prits ei jäänud ootama ega kõhklema, vaid ruttas Laurat päästma. Tubli lati abil sai noormees päästmistööga hakkama.

Harjutus 220. Kirjutan lausesse puuduva ma-tegevus-nime.

K e v a d e l .

1. Päike hakkab kõrgemalt.
2. Nüüd on lumi kiire
3. Kuldnokad on tulnud ja asuvad pesa
4. Juba hakkab rohigi
5. Varsti hakkavad sinililled
6. Lapsed lähevad metsa lilli

DA-TEGEVUSNIMI.

Harjutus 221. Kirjutan järgnevad laused ja tõmban joo-ned alla jämendatult trükitud tähtedele.

da - tegevusnimi.

1. Anne armastab laulda (mida teha?).
2. Peedu kardab hüpata (mida teha?).

3. Isa tahab lugeda (mida teha?).
4. Tulega ei tohi mängida (mida teha?).
5. Ma ei suuda enam kelku lükata (mida teha?).

Pöördsõna vormi, mis vastab küsimusele **mida teha?**, nimetatakse **da-tegevusnimeks**.

da-tegevusnimi on ka pöördsõna põhivorm.

Harjutus 222. Kirjutan pöördsõnu da-tegevusnimes. Püüan leida vastandsõnu.

da - tegevusnimi.

1. tuua	viia
2. lükata	tõmmata
3. anda	võtta
4. osta	müüa
5.
6.
7.
8.
9.
10.

Harjutus 223. Kirjutan järgnevast palast välja kõik harvendatult trükitud da-tegevusnimed. Pealkirjaks panen: da-tegevusnimed.

Juhtum raudteevagunis.

Lapsed armastasid raudteel mängida. Neil polnud vaja karta valvurit. Lapsed ise tahtsid valvata, et ei

juhtuks õnnetust. Kuid nad ei osanud silmas pidada hädahoitu. Mägedes on raudtee kallak ja vagunid ei saa seista teel, vaid neid tuleb pidurdada. Poistekamba juht oskas piduri lahti keerata. Nüüd alles sai vagun veereda. Poiss ehmus, sest seda ta poleks tohtinud teha. Tal õnnestus kähku maha ronida. Ta käskis ka teisi kiiresti maha hüpata. Teised ei osanud õnnetust aimata. Laste hurraa-hüüded, mis algul ei tahtnud lõppeda, muutusid varsti hädakisaks.

Harjutus 224. Lõpetan järgnevad lihtlauseid.

da - tegevusnimi.

1. Lapsed ei tahtnud enam õues
2. Nad kavatsesid toas
3. Elsa ei armasta peenraid
4. Ta tahaks
5. Relvaga ei tohi
6. Pole enam tarvis

KASKKÕNE.

Harjutus 225. Kriipsutan alla jämendatult trükitud tähed.

Käsklusi võimlemistunnis.

Seadke end rittal! **Tõuske** varvastele! **Heitke** pikali!
Püüdke paremini! **Täitke** harjutus veel kord! **Andke** pall
käest kätte! **Leidke** ise uusi mänge! **Hüüdke** kõvemini!

Harjutus 226. Moodustan da-tegevusnimest pöörd sõna käskiva vormi. Jämendatult trükitud tähtede tõmban joone alla.

da-tegevusnimi	Käskkõne (mitmuses)
and a	andke
kand a	kandke
sead a	seadke
tead a
leid a
hoid a
jõud a
sõud a
nõud a
püüd a
hüüd a
murd a
künd a
teh a
vii a

Harjutus 227. Kirjutan da-tegevusnimest pöörd sõna käsiva vormi. Jämendatult trükitud tähtedele tõmban joone alla.

da-tegevusnimi	Käskkõne (mitmuses)
laia	laitke
köia	köitke
söia
vöia
karta
täia

da-tegevusnimi	Käskkõne (mitmuses)
loot a
sööt a
saat a
heit a
peit a
suut a
toit a
võt ta
küt ta
jät ta

Harjutus 228. Kirjutan järgnevad sõnad ma-tegevus-
nimest minevikku. Kriipsutan alla jämendatult trükitud
tähed.

Minevik.

ma-tegevusnimi	Minevik
peitma	peitsin
täitma	täitsin
võtma	võtsin
koitma
sõitma
kartma
lootma
söötma
saatma

ma-tegevusnimi	Minevik
laitma
suutma
toitma
kütma
jätma
võitma
heitma

Harjutus 229. Tuletan ma-tegevusnimest mineviku. Jä-mendatult trükitud tähtedele tõmban joone alla.

Minevik.

ma-tegevusnimi	Minevik
andma	andsin
kandma	kandsin
seadma
teadma
leidma
hoidma
jõudma
sõudma
püüdma
nõudma
hüüdma
murdma
kündma

Harjutus 230. Kirjutan järgnevast jutustusest välja pöörd sõnad, mis on minevikus. Pealkirjaks panen: Minevik.

Valvel.

Vaenlased hoidsid oma käes tähtsat kohta. Punaarmee-
lased teadsid, et vaenlased lootsid abiväge. Nad seadsid
valve kõikidele teedele. Hitlerlased püüdsid läbi tungida,
aga jätsid peagi oma asjatud katsed. Meie võitlejad täitsid
oma ülesande ja võitsid vaenlased. Nad jõudsid oma väe-
osa juurde tagasi. Vanem ja kaaslased väeosas kiitsid neid.

Harjutus 231. Kirjutan eelmises harjutuses väljakirju-
tatud sõnad minevikust ma-tegevusnimena.

ma - tegevus nimi.

Näide:

1. hoidsid — hoidma
2. teadsid — teadma
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.

Harjutus 232. Kirjutan lünka ts või ds.

Saareheinamaal.

I.

Elna ja Heili sõi—id saarele heinalistele lõunat viima.
Nad võ—id kuurist aerud, kan—id need paati ja sea—id

paadi sõiduvalmis. Nad loo—id varsti jõuda saarele, sest kar—id, et tuul võib tõusta. Lapsed tea—id ju, et vastutuult on raske sõuda. Nad sõu—id jõu—asti.

Harjutus 233. Kirjutan lünka ts või ds.

S a a r e h e i n a m a a l.

II.

Saare rannal lei—id nad soo—a maabumiskoha. Kõi—id paadi vaia külge ja kan—id söögikorvid kaldale. Nüüd hüü—id nad kõvasti, et heinalised kuuleksid. Tüdrukud ka—id laiale kivile lõunalaua. Nad võ—id korvist leivavii—lud, või—id neile võid ja sea—id lihatükid peale.

Harjutus 234. Kirjutan lünka ts või ds.

S a a r e h e i n a m a a l.

III.

Isa ja poisid jõu—idki sööma. Nad kii—id tütarlapsi, et need jõu—id õigeks ajaks kohale. Peale sööki hei—id niitjad puhkama. Tütarlapsed koristasid sööginõud ja pei—id need põõsasse. Siis nad võ—id rehad ja läksid heinu kaarutama.

TINGIV KÕNEVIIS.

Harjutus 235. Kirjutan järgneva harjutuse ja kriipsutan alla jämendatult trükitud tähed.

Olevik.

Kindel kõneviis	Tingiv kõneviis
Ma võtan sa võtad ta võtab me võtame te võtate nad võtavad	Ma võtaksin sa võtaksid ta võtaks me võtaksime te võtaksite nad võtaksid

Kindel kõneviis väljendab kindlat tegevust olevikus või minevikus.

Tingiv kõneviis väljendab tegevust teatud tingimustel. Näiteks: Kui oleks ilus ilm, siis võtaksin oma õe kaasa.

Harjutus 236. Kirjutun järgnevad lihtlaused tingivasse kõneviisi.

Tingiv kõneviis.

1. Ma tulen koju.
2. Sa loed raamatut.
3. Ta kirjutab kirja.
4. Me kelgutame.
5. Te uisutate.
6. Nad suusatavad.

Harjutus 237. Kirjutan järgnevaist jutustavaist lauseist hüüdlauseid. Tarvitan seks tingivat kõneviisi.

Tingiv kõneviis.

1. Ma olen koolis hoolas.
2. Isa jõuab täna koju.
3. Tädi tuleb meile külla.
4. Päike paistab heledasti.
5. Kevad tuleb varsti.
6. Kuldnokk laulab juba.

Harjutus 238. Kirjutan järgmised liitlauseid lõpuni.

Tingiv kõneviis.

1. Läheksin jalutama, aga
2. Ema keedaks meile kakaod, kuid
3. Lapsed läheksid isale vastu, kuid
4. Uno õpiks hästi, aga
5. Teie võiksite seda laulu peast laulda, sest
6. Nad võiksid kõnelda nii kõvasti, et
7. Me võiksime tulla varsti, nii et

KASKIV KÕNEVIIS.

Ainsus.

Harjutus 239. Kirjutan pöörd sõnade tabeli ja kriipsutan alla jämendatult trükitud tähed.

Käskiv kõneviis ainsuses.

Kindla kõneviisi olevik	Käskiva kõneviisi ainsus
Ma tulen.	Tule!
Ma mängin.	Mängi!
Ma tean.	Tea!
Ma annan.	Anna!
Ma murrin.	Murra!
Ma künnan.	Künnal!
Ma kardan.	Karda!
Ma õpin.	Õpi!
Ma võtan.	Võta!
Ma kukun.	Kukul!
Ma hüppan.	Hüppal!
Ma ruttan.	Rutta!
Ma lükkan.	Lükka!

Käskiva kõneviisi ainsuse tuletame kindla kõneviisi olevikust (1. isikus).

Harjutus 240. Moodustan kindla kõneviisi olevikust käskiva kõneviisi ainsuse.

Käskiv kõneviis ainsuses.

Ma loen. Ma lepin. Ma laulan. Ma kiidan. Ma vaatan. Ma tõttan. Ma tõmban. Ma kaeban. Ma kardan. Ma ketran. Ma tõukan. Ma tõusen. Ma saen. Ma õmblen. Ma hakkan.

Näide: Loe! Lepi! Laula!

i kaashääliku ees.

Harjutus 241. Kirjutan järgneva pala ja kriipsutan alla i ja temale järgneva tähe.

Matk Mustal merel.

I.

Me istusime laevale, kui algas äike. Ma olin väga rõõmus, sest ma tahtsin läbi elada tormi merel. Me sõitsime välja õhtul. Ilm läks ruttu pimedaks. Lähenev must pilv suurendas veelgi pimedust. Kauguses müristas. Tuul kõvenes ja laev kõikus tugevasti.

Harjutus 242. Kirjutan järgneva pala ja kriipsutan alla i ja temale järgneva tähe.

Matk Mustal merel.

II.

Enamik reisijaid tundis end halvasti. Pea käis ringi, tekkis pööritus. Paljud läksid kajutisse ja heitsid sängi. Laevalagi jäi tühjaks. Pilv tormas üha lähemale. Juba tulid madrused laevalaele ja hakkasid kõiki suunama kajuteisse.

Harjutus 243. Kirjutan palast „Matk Mustal merel“ I ja II osast välja kõik sõnad, milledes esineb i sõna lõpul.

i sõna lõpul.

Kui, läbi,

Harjutus 244. Kirjutan palast „Matk Mustal Merel“ välja kõik sõnad, kus esineb **j**.

Sõnu, milledes esineb **j**.

Välja,

1. i kirjutatakse kaashääliku ees.2. Sõna lõpus on i (mitte j).3. j kirjutatakse täishääliku ees.

Harjutus 245. Kirjutan 15 sõna, milledes **i** on kaashääliku ees.

i kaashääliku ees.

Ilus, inetu, ikka, rikas, tikk,

Harjutus 246. Kirjutan 15 sõna, milledes **i** on sõna lõpul.

i sõna lõpul.

Tuli, kui, kuri, seni, kuni,

Harjutus 247. Kirjutan 15 sõna, mis algavad **j** tähega.

Sõnu, millede algul on **j**.

Jaam, juba, jälle, jalg, julge,

Harjutus 248. Kirjutan 6 nime, mis algavad **J**-ga.

J nime algul.

Jaan, Juta,

Harjutus 249. Kirjutan 5 nime, mis algavad I-ga.

I nime algul.

Ilmar,

Harjutus 250. Kirjutan 15 sõna, milledes j on sõna keskel.

j sõna keskel.

Välja, küljeli, palju,

RIIM.

Harjutus 251. Kirjutan luuletusest „Karjalask“ välja sõnad, mis omavad ühesugused lõpud, s. o. riimuvad. Riimid kirjutan salmide kaupa.

Riimid.

1. Lahti — vahti; uks — Tuks.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.

Karjalask.

Lükati pärani lahti
lauda avar uks.
Väraval pidasid vahti
Mihkel, Muri ja Tuks.

Veereb siis aganasari,
lendab sõnnik ja põhk —
lammaste kohkunud kari
kihutab õue kui õhk!

Varsti on väljas ka veised —
Ellik, Lehik ja veel
Maasik, Punik ja teised
aina ammuvad teel.

Jälle nad vabad ja valla,
jooksevad hullamishoos —
tormavad tanumast alla,
mõnel sarvedki koos.

Talled vaid kepsu löövad,
jooksevad — kätte ei saa.
Lehmad ju rohtu söövad,
nii et ragiseb maa.

Harjutus 252. Kirjutan antud sõnadele riimivaid sõnu.

R i i m e.

Sind — lind
söüb —
päike —
talu —
maru —
sõitsime —
hallid —
andsin —
löö —
maja —

HARJUTUSI KORDAMISEKS JA ETTEUTLUSTEKS.

Harjutus 253. Panen lause lõppu vastava kirjavahe-
märgi.

Jutustav, küsi- ja hüüdlause.

Mahl.

1. Läksime vanaisaga kaasikusse mahla laskma
2. Vanaisa puuris kaske augu ja pani mahlatila sisse
3. Kas kasel peaks olema valus, kui puuritakse
4. Juba voolaski mahl pange
5. Küll maitstes mahl hästi
6. Ja kui tore oli jook siis, kui ta käärima läks
7. Kui kaskedele ilmusid lehekesed, lõpetas vanaisa mahlalaskmise.

Harjutus 254. Kirjutan eelmisest harjutusest välja kõik
liitlauseid. Pealkirjaks panen: Liitlauseid.

Harjutus 255. Lõpetan järgmised poolikud liitlauseid.

Aias.

I.

1. Päike oli juba kõrgel, kui
2. Jõudsin kaks peenart rohida, kui
3. Pärast hommikueinet tuli ka ema aeda tööle, et
4. Pärast lõunat pidime hakkama kastma, kuid
5. Müristas õige kõvasti, nii et
6. Töötasime nüüd kähku, sest

Harjutus 256. Lõpetan järgmised poolikud liitlauseid.

A i a s.

II.

1. Jooksime küll kiiresti tuppa, aga
2. Pärast vihmavalangut läksime aeda vaatama, mida . . .
3. Oli rõõm näha, kuidas
4. Ruttasin oma peenra juurde vaatama, mis
5. Porgandid olid veel natuke longus, aga
6. Sinna oli palju vett kogunud, kus

Harjutus 257. Kirjutan kahekõne.

L a p s j a l i n d .

(Kahekõne.)

Laps: Linnuke, siin on sulle tükk võileiba!

Lind: Tänan, lapsuke, aga ma ei söö võileiba.

Laps: Ei söö? Kas sulle ei maitse võileib?

Lind: Ei, väike sõber, linnud ei söö võileiba.

Laps: Aga mida siis teie sööte?

Lind: Meie sööme ussikesi.

Laps: Usse! See on ju jube. Ma kardan koledasti usse.

Lind: Kõik linnud söövad ussikesi. Need maitsevad meile.

Laps: Ma ei tahaks olla lind. Mulle on ussid vastikud.

Harjutus 258. Kirjutan järgnevaile lauseile küsimusi (igale lausele 2 küsimust).

Pardiema mured.

I.

1. Punasemäe tiik on kuiv.
2. Seal mustendab nüüd lai ussimülgas.
3. Emand Pritspart peab oma kümne noore pojaga jalu-
tama lähemasse tiiki.
4. See reis on üksindagi kardetav.
5. Kuid nüüd peab hoolitsema ka abitute poegade eest.
6. Pardiema rõõmuks on üks tiigisopp üsna lähedal.

Küsimusi lausetele.

Näide: 1. Mis on kuiv? Missugune tiik on kuiv?
2.

Harjutus 259. Kirjutan lünkadesse lauseis puuduvad pöörd sõnad. Sõnad valin sulgudest.

Pardiema mured.

II.

1. Pardiema oma poegadega tiigi poole.
2. Nad üle kahest laiest kraavist.
3. Esimesse kohe neli väiksekest.
4. Teised vaevu üle, kuid järgmisse
kraavi.
5. Vaene pardiema , kuidas oma lapsi
6. Seal keegi, keda pardiema väga —
suur pikk mees.

(aidata / ilmub / kardab / läheb / peavad / minema /
kukub / ronivad / kukuvad / ei tea)

Harjutus 260. Kirjutan lünkadesse puuduvad käändsõnad, mis leiian sulgudest.

P a r d i e m a m u r e d .

III.

1. kükitab maha, tõstab väikesed oma

2. Väikesed piiksuvad haledasti.

3. Vaene kannatab suurt oma

pärast.

4. Ta on kindel, et nad tema all hävitatakse.

5. läheb ja paneb vette.

6. ujub oma võimalikult kaugemale, et pääseda eest.

(mees / piilud / kübarasse / linnukesed / ema / piina /
laste / silma / mees / tiigi kaldale / pardipojad / pardi-
ema / lastega / hiiglase)

Harjutus 261. Kirjutan lauseid ja täiendan neid sulgudest valitud sõnaga.

P a r d i e m a m u r e d .

IV.

1. Aga (toredam, ilusam, hirksam) vaenlane ilmub silmapiirile.

2. Pardipere ujub nii (rohkesti, kiiresti, lahkesti) edasi, kui nende (väsinud, kolletanud, pehkinud) jalad lubavad.

3. Kull laskub alla (kuusena, oksana, noolena).

4. Pardiema lööb tiibadega vastu vett ja pritsib kulli (ülени, kõrvalt, keskelt) märjaks.

5. Pojad ujuvad kähku (puusse, maasse, kõrkjaisse).

6. (Rõõmsana, vihasena, heldena) tormab kull nüüd ema kallale.

7. Pardiema oskab (osavasti, rohkesti, tugevasti) hädaohust pääseda.

Harjutus 262. Kirjutan kriipsu asemele **d** või **t**, nagu on vaja.

Kas **d** või **t**?

1. Tugeva— traktori— (mis?) kündsid uudismaad.
2. Neli tugeva— traktori— (mida?) kündsid uudismaad.
3. Tublile pioneerile anti auhinnaks mõned raamatu— (mis?).
4. Tublile pioneerile anti auhinnaks paar raamatu— (mida?).
5. Kaugusest kuuldus kahurite mürina— ja kuulide vihina— (mida?).
6. Sõjaajal mürisesid kahuri— ja vihisesid kuuli— (mis?).
7. Maasika— ja mustika— (mis?) on maitsvad marja— (mis?).
8. Ma pole sel aastal näinud veel ei maasika— ega mustika— (mida?).
9. Ma ei tunne naabri noorima— tütar— (keda?).
10. Naabri väikese— tütre— (kes?) käisid Taivo sünnipäeval.

Harjutus 263. Kirjutan joone asemele **d** või **t**.

Kas **d** või **t**?

1. Ma ei leia enam tee— (mida?) metsast koju.
2. Malle nägi täna esimest korda mer— (mida?).
3. Meie klassis on mitu tubli— õppija— (keda?).
4. Taevas selgus niipalju, et nähti kuu— (mida?).

5. Kas te ostsite täna või— (mida?)?
6. Minu tädil on mitu kirju— papagoi— (keda?).
7. Riido kardab pimedat— öö— (mida?).
8. Laagris me teeme lõkketul— (mida?).

Harjutus 264. Moodustan liitsõnu. Täiendsõnaks on „rukki-“, põhisõna leian ise.

L i i t s õ n u .

R u k k i l i l l ,

Harjutus 265. Kirjutan järgneva lookese ja panen sulgudes seisvad sõnad omastavasse käändesse.

O m a s t a v k ä ä n e .

L a m b a k a r i k e s a l .

(Laut) taga oli sel suvel kesapõld. Ema avas (lambalaut) ukse. Rüsinal tormas lambakari uksest välja ja jooksis (koppel) poole. Ivar haaras (laut) (sein) äärest (malakas) ja jooksis karjale tanumasse vastu. (Ivar) malakas juhtis lambad (kesa) poole. Vana pääs, (lambakari) juht, põrnitses (Ivar) poole, leidis aga varsti (maitsev suutäis). Süües unustas ta (Ivar) ja tema (kuri malakas).

Harjutus 266. Kirjutan puuduva lõpu.

K e l l e s s e ? M i l l e s s e ? K u h u ?

-s s e .

Autojuht hüppas auto— ja sõit läks kevadi— maastikku. Teeäärsete— lompide— oli asunud elama palju konni. Auto tormamine mõjus häirivalt rahulike— konnade—. Konnad katkestasid kontserdi ja hüppasid teeäärsete— kraavide—.

Harjutus 267. Mitmuse nimetavale käändele tõmban joone alla ja sõna järele kirjutan õige küsimuse.

Suured ülesanded.

Lakkamatu hooga töötavad meie tehased. Kiirustades tõttavad hoorattad, mürisevad masinad, pauguvad vasarad. Nõukogude inimesed täidavad ja ületavad neljanda viis-aastaku suurt plaani.

Suured on ülesanded, mis seisavad meie nõukogude inimeste ees. Selleks tuleb palju töötada, et kaotada sõjahaaavad ning muuta meie maa õitsvamaks ja kaunimaks, kui ta oli enne sõda. Nõukogude inimesed ei karda raskusi ja täidavad visa tööga kõik need ülesanded, mis neil ees seisavad. („Säde“)

Harjutus 268. Jämendatult trükitud sõna järele asetan õige küsimuse.

Eile käis **külavolinik** Jaak Raudsepp **Kaldamäel**. Ta rääkis õues **isaga** pikka **juttu** põllutööde läbiviimisest.

Ulo, kes käib kolmandas **klassis**, oli õues ja kuulas teiste **juttu** pealt.

Külavolinik soovitas isal proovida **viljaseemne** idanevust.

Ulo ütles: „Katseid viljaseemne idanevusest teeme meie **koolis** loodusloo tunnis.

Harjutus 269. Moodustan liitsõnu. Põhisõnaks on „-töö“, täiendsõnad leian ise.

Liitsõnu.

Põllutöö, aiatöö,

Harjutus 270. Kirjutan järgmise palakese minevikus. Muudetud sõnad kriipsutan alla.

K e v a d.

Lumi on juba sulanud. Ainult üksikud valged laigud paisavad põldudelt ja niitudelt. Oõseti külmetab veel. Päike käib kõrgelt, õhk on selge ja seal eemal helendab ning virvendab. Me ei püsi enam toas, jookseme maja ümber ja aias ning käime koplis ja metsas. Oleme ülemeelikult rõõmsad, ajame üksteist taga ja käratseme.

Harjutus 271. Harvendatult trükitud sõna järele kirjutan sulgudesse küsimuse.

K ä r b e s.

Me kõik tunneme toa kärbest (keda?). Juba hällis () saadakse temaga tuttavaks. Sumisedes lendab ta toas (). Eriti armastab ta akent (), et seal seltsilistega () vallatleda. Läheb laps () magama, kohe on kärbes näol, ei lase last () magama jääda. Kärbes tükib ka piimanõusse () ja suhkruutoosi () ning isegi võid () leival ei jäta ta rahule.

Harjutus 272.

K u l d n o k a d.

Kevadel, kui põhjamaadel lumi sulama hakkas, rändas vana kuldnokk oma abikaasaga meie maale. Nende kodu asus Soo talu õuel. Kuldnokk ei armasta päris kuumi ilmu. Kuumuse eest rändab ta ikka sinna, kus on parajasti sügis või kevad.

Soo talus oli kuldnokkadel kõik tuttav: hooned, inimesed ja loomad. Kui nad kase otsas oma esimesed viled lasksid, jooksis kogu talupere välja neid esimesi kevadekuulutajaid vaatama. Lapsed kilkasid ja näitasid näpuga. Vanemad inimesed naeratasid ja ütlesid üksteisele: „Kuldnokad on siin, nüüd on kevad käes!“

Loen eelmise pala hästi läbi ja vastan järgmistele küsimustele.

K u l d n o k a d .

1. Millal rändasid kuldnokad meie maale?
2. Kus asus nende maja?
3. Milliseid ilmu armastavad kuldnokad?
4. Kuhu rändavad nad kuumuse eest?
5. Miks oli neil Soo talus hea olla?
6. Kui kevadekuulutajad oma viled lahti lasksid, mida tegi siis kogu talupere?
7. Mida tegid lapsed?
8. Mis ütlesid vanemad inimesed üksteisele?

Harjutus 273. Kirjutan järgneva pala, harvendatult trükitud sõnad kirjutan olevikus.

J a n k o .

(Olevik.)

Janko armastas väga muusikat ja kuulis seda kõikjal. Käis ta metsas veiste kannul või korvikesega marjul, marjadega koju tulles ütles ta ikka: „Ema, oi-oi, kuidas küll metsas mängis!“

Metsas mängis talle kaja, põllul rohukõrreke, aias sirtsusid varblased, nõnda et kirsid värisesid.

Õhtuti kuulatas ta kõiki hääli, mis külas üldse oli kuulda. Talle näis, et kogu küla mängis.

Harjutus 274. Järgnevas jutukeses on igasse lausesse sattunud üks viga. Kirjutan jutukese veatult.

U n e n ä g u.

Ma magasin täna hommikul kaua, sest nägin ilusat unt. Ma nägin unes et mu toas elasid linnud ja põrandal kasvasid lilled. Väike pääsupoeg mängis kassika. Mesilased lendasid lillelt lilele ja korjasid mett. Mett oli nii palju et tilkus üle lilleõite maha. Hakkasin otsima lusikat et mett süüa. Leitsin suure puulusika. Kui puudutasin lusikaka lille, siis helisesid kõik õied. Linnud tõusid lendu ja tuba täitus mesilastega. Mina jooksin tuba välja.

KIRJANDITE TEEMASID.

Koolist.

1. Jälle koolis!
2. Esimene koolipäev.
3. Minu pinginaaber.
4. Meil on uus õpetaja.
5. Olin korrapidaja.
6. Sain esimese viie.
7. Kuidas me einestame.
8. Nukuteatri etendus.
9. Käisime teatris (kinos).
10. Mis juhtus vahetunnis.
11. Jäin hiljaks.

Suvest.

1. Sõitsin maale.
2. Rongisõit.
3. Mida tegime aias.
4. Metsas marjul.
5. Seenel.
6. Meil kündis traktor.
7. Päitsik läks vilja!
8. Siil oli aias.
9. Mida nägin meiereis.
10. Suplemas.
11. Nägin ussi.
12. Kuidas me onuga õngitsesime.

Sügisest.

1. Pääsukeste äralend.
2. Teele, teele, kurekesed!
3. Mida tehakse kartulipõllul.
4. Viljavedu.
5. Kuidas masindatakse vilja.
6. Viime vilja riigile.
7. Korjasime aiast juurvilja.
8. Kündja veel nurmel.
9. Lõbus mardipäev.
10. Lund sajab!
11. Esimene kelgusõit.

Talvest.

1. Kuidas sõitsime saaniga.
2. Näärikuuske toomas.
3. Talvetaadi vembud.
4. Linnuke akna taga.
5. Metsas raiutakse puid.
6. Kuhu lähevad puukoormad.
7. Täna on sulailm.
8. Tuisk.
9. Lõbus sõit kelgumäel.
10. Tegime lumesõda.
11. Meil on õues lumimees.
12. Tegime pika vastlasõidu.
13. Jääpurikad räästal.

Kevadest.

1. Pööripäev on käes!
2. Kevadveed kohisevad!
3. Suurvesi põldudel.

4. Tegime veski.
5. Kukkusin vette.
6. Kuldnokad on siin.
7. Esimesed sinililled.
8. Leidsin ülaseid.
9. Juba liblikad väljas.
10. Konnakontsert.
11. Mida nägin tiigi kaldal.
12. Nägin pääsukest.
13. Kägu kukkus!
14. Oöbik laksutab.

Kodust.

1. Tädi tuli külla.
2. Ema sünnipäev.
3. Kui ma olin haige.
4. Kuidas me õega (vennaga, sõbraga) mängime.
5. Käisin poes.
6. Minu hoiukarp.
7. Väike pahandus.
8. Lõhutud kauss.
9. Lõikasin sõrme.
10. Nuga kadunud!
11. Sain uued kindad.
12. Vaatlesin lennukit.

Tööst.

1. Tegin vastlavurri.
2. Kuidas teeme kuldnokkadele maja.
3. Mis ma nägin turul.
4. Metsast puid toomas.
5. Heinu toomas.

6. Saagisime isaga puid.
7. Kuidas tegime peenraid.
8. Esimene külv.
9. Meisterdasin lennuki.
10. Valmistasime lipukesti.
11. Pesin põrandaid.
12. Kui olin koduhoidjaks.

Loomadest.

1. Minu jänku.
2. Meie Muri.
3. Mis Kiisu tegi.
4. Käisime vasikat jootmas.
5. Minu lemmik karjas (laudas).
6. Miisu tõi hiire tuppa.
7. Lugu karust.
8. Vanaisa jutustas hundist.

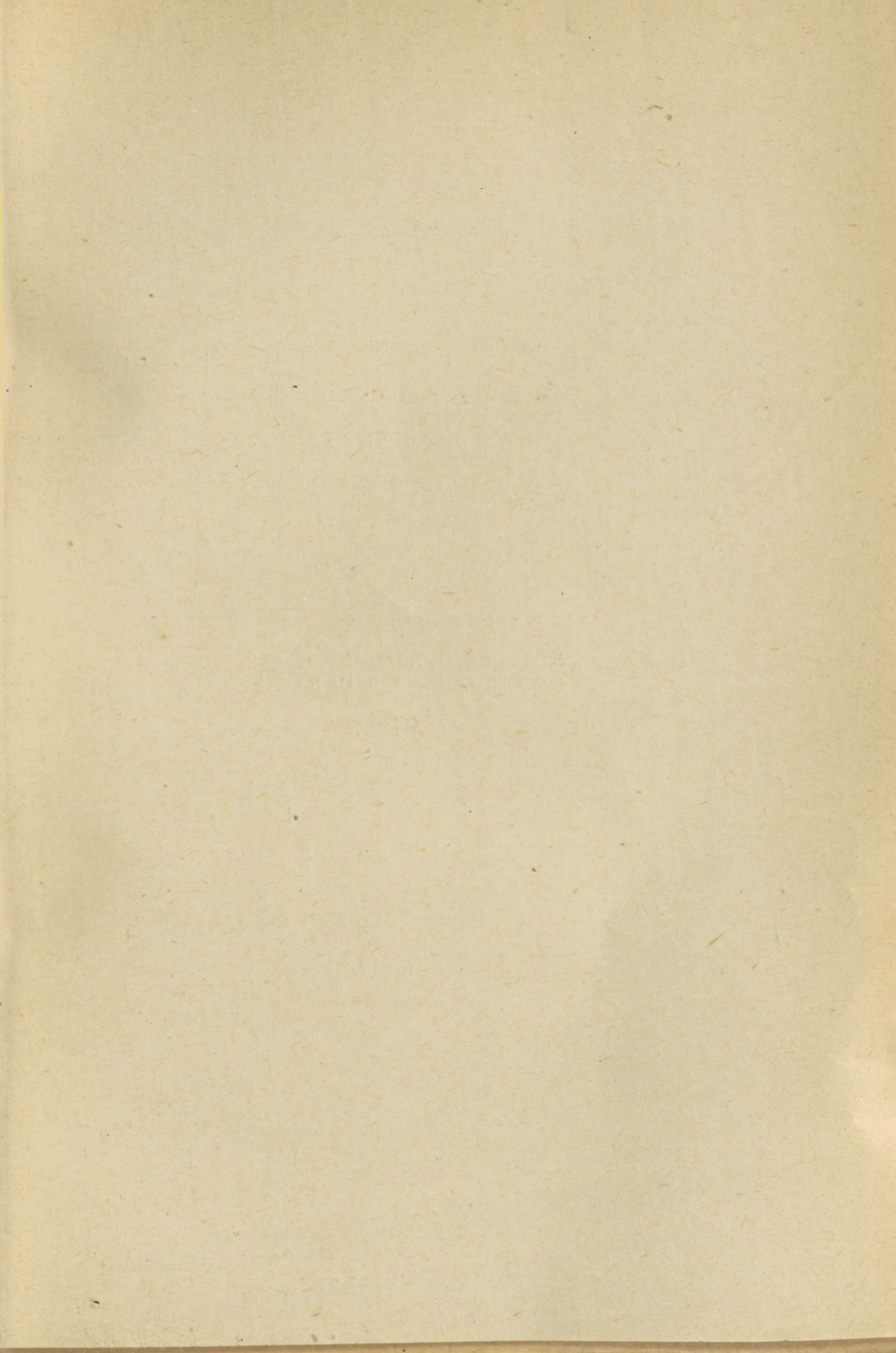
Tähtpäevi.

1. Kuidas pühitsesime suuri oktoobripäevi.
2. Paraadil.
3. Vaatasime rongkäiku.
4. Kui fašistid kihutati minema.
5. Lipud lehvivad!
6. Lenini lapsepõlvest.
7. Mida tean jüriööst.
8. Mis mulle meeldis 1. mail.
9. Pühitsesime võidupüha.
10. Aktus koolis.

SISUKORD:

	Lk.
Lihthause	3
Sõnade seos lauses	7
Alus ja öeldis	8
Laiendamata lihtlause	13
Laiendatud lihtlause	13
Jutustavad, küsi- ja hüüdlauseid	16
Koma liitlause	27
Koma puudub liitlause	27
Laiendamata lihtlausest liitlauseni	30
Koondlause	36
P, t, k s-i ja h kõrval	38
B, d, g s-i kõrval	40
Liide -gi ja -ki	44
Liitsõna	48
Käänamise algeid	53
Nimisõna käänamine	58
Nimetav kääne	61
Omastav kääne	65
Osastav kääne	76
Sisseütlev kääne	78
Seesütlev kääne	79
Alaltütlev kääne	80
Kaasaütlev kääne	82
Ilmaütlev kääne	98
Pöördsõna muuteid lauses	103
Jaatav ja eitav kõne	

	Lk.
ma-tegevusnimi	106
da-tegevusnimi	107
Käskkõne	109
Tingiv kõneviis	114
Käskiv kõneviis	116
Riim	120
Harjutusi kordamiseks ja etteütlusteks	122
Kirjandite teemasid	132

II parandatud trükk.

Vastutav toimetaja J. Käis.

Ladumisele antud 3. VII 1947.
Trükkimisele antud 29. VII 1947.
Trükiarv 20 200. Paber 56×79,
1/16. Trükipoognaid 8,75. Trüki-
tähti trükipoognas 33 400. Arvu-
tuspoognaid 7,4. MB-05552. Tel-
limise nr. 1011.

Trükikoda „Punane Täht“,
Tallinn, Pikk tn. 54.

На эстонском языке.

Х. Авер и Л. Алттоа. Учебник
родного языка для III класса.

By .

Hind Rbl. 2.—

A-16766

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00506912 7

Hind Rbl. 2.—

A-16766

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00506912 7

H. AVER/L. ALTOA — EMAKEELE ÕPIK III KLASSILE

A-16766

HILDA AVER
LEIDA ALTOA

EMAKEELE ÕPIK

RK

„PEDAGOOGILINE KIRJANDUS“